

***Den na statku
Pavilon ostrovních duchů
Matesovi skončily prázdniny
Seznámení se šrámy a kousanci
Celý svět na dvou ostrovech***

Hlavní sponzor
ročníku 2016

Vydává:

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

... VAŠE OBLÍBENÉ MÍSTO PRO ODPOČINEK I POUČENÍ

ROK PLNÝ VÝROČÍ

- 115. výročí vzniku spolku IRIS (1901)
- 90 let od založení plzeňské zoo, po Liberici druhé nejstarší v ČR (1926)
- 55. výročí otevření botanické zahrady (1961)
- 55 let od uzavření doudlevecké zoo pro antraxovou epidemii (1961)
- 35 let od sloučení obou zahrad v jednu a osamostatnění od Parku kultury a oddechu (PKO) (1981)
- 15 let od rekonstrukce specializované expozice Akva-tera na Palackého tř. (2001)
- 15 let od záchrany Lüftnerky od demolice a otevření prvních expozic statku z přelomu 19. a 20. století (2001)
- 10 let pravidelných sokolnických ukázek na letním amfiteátru (2006)

Na začátku jubilejního roku chová zoo 1 269 druhů zvířat v počtu 8 801 jedinců a v botanické zahradě roste přes 10 000 taxonů rostlin.

Zoologická a botanická zahrada města Plzně nemění své oficiální logo s plameňákem, ale pro oslavy v roce 2016 vytvořil grafik Pavel Botka ještě logo výroční „90“.

Sbíráme hliník: Padne třítunová hranice?

Na konci roku 2015 měla soutěž ve sběru odpadových hliníkových potravinářských obalů na svém kontě již téměř 700 kg této suroviny. Většina pocházela – samozřejmě ze škol v Městě Touškově a Dolní Bělé na severním Plzeňsku. Takže nyní zní otázka, kolik se jí ještě sebere do uzávěrky letošního ročníku, kterým je 22. duben – Den Země. Loni to bylo 2 795 kg. Padne už konečně třítunová hranice, když soutěž letos oslaví 10 let trvání?

Připomeňme si, jak záslužnou službu životnímu prostředí koná každý, kdo hliník nevyhazuje do domovního odpadu. Na tunu nového kovu se spotřebují čtyři tuny bauxitové rudy, ale plné tři tuny z tohoto množství jsou výrobní odpady obsahující různé škodlivé látky. Na produkci jednoho kilogramu hliníku je třeba 171 megajoulů energie. Pro srovnání: na jeden kilogram skla je to pouze sedm megajoulů. (zh)

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

Planeta Země realizuje nádherné, dlouhodobě prověřené projekty. Jmenují se formy života. Patří sem vše živé. Vzájemně mají své místo a řád. Národní parky jsou výkladní skříní těchto projektů v nezměněné podobě a ve své přirozené nádhře.

Ing. Jiří Kec, vedoucí návštěvnického centra Srní Národního parku Šumava

PADESÁTÉ ČÍSLO ČASOPISU IRIS – výročí, jemuž se nechce věřit!

Foto Jan Valenčat

Oslava vytištění jubilejního čísla čtvrtletníku IRIS se konala přímo v tiskárně NAVA TISK. Zúčastnili se jí (zleva) obchodní ředitelka Jarmila Šušová, vedoucí výroby Čenda Hort, grafička DTP studia NAVA Petra Kačková, majitel holdingu NAVA Ing. Ota Rubner, ředitel Zoologické a botanické zahrady města Plzně Ing. Jiří Trávníček a vedoucí redaktor čtvrtletníku IRIS Ing. František Hykeš. Pozván byl rovněž Ing. Ivo Slovák (třetí zprava), pracovník Státního fondu životního prostředí, který se výrazným způsobem zasloužil o vznik časopisu a pomohl na svět i dalším environmentálním projektům zoologické a botanické zahrady. Ta se s ním při té příležitosti rozloučila v souvislosti s odchodem do důchodu a poděkovala mu za vše, co vykonal ve prospěch jejího rozvoje.

Oslavy vyvrcholí 3. září

Při osmdesátinách zoo se konal i repren- tační ples.

Letos oslaví plzeňská zoo 90. narozeniny. V letech 1926 – 1961 ji mohli návštěvníci navštívit nad řekou Radbuzou v Doudlevcích, od roku 1963 se nachází na Lochotíně. Její stěhování a téměř dvouletá nepřístupnost vede mnohé k oddělování obou jejích časových úseků. Tak tomu ale není. Zahrada existovala i během přemístování, kontinuita je v chovu zvířat, stejně jako ošetřovatelů, vedoucích pracovníků i jejím statutu. Byla tehdy jednou ze složek plzeňského Parku kultury a oddechu. V roce 1981 se zoo od něj osamostatnila a sloučila s botanickou zahradou. V roce svých 70. narozenin (1996) začala měnit svoji tvář do dnešní podoby.

Dárky návštěvníkům zoo přinese a rozbalí během roku. Budou to různé akce, výstavy a některá překvapení. Velkou narozeninovou oslavu chystá na sobotu 3. září! (mv)

Ať nevyschne svěží čtení

Už je to tady! V prosinci 2015 vytvořil Franta Hykeš, dlouholetý, sympatický a velmi pracovitý zaměstnanec naší zoo, jubilejní již padesáté číslo časopisu Iris!

Vždy se velmi těším, když dostanu k přečtení rukopis dalšího čísla, ze kterého se velmi často dozvím, co je v zoo nového. Protože některé věci jednoduše plují okolo mne, a ta hodinka času, kdy si sednu k novému čtvrtletníku vždy stojí za to.

Časopis je složen z velmi pestrých a různorodých rubrik a článků, vesměs se týkajících zoo a ochrany přírody, tzv. in-situ a ex-situ novinek. Bez zajímavosti nejsou ani příspěvky našich externích dopisovatelů, z nichž se

Nad Irísem – vlevo J. Trávníček, vpravo F. Hykeš.

čtenáři dozví o ekologických novinkách v západních Čechách, zajímavostech ze záchraných stanic zvířat, o environmentální výchově ve školách a najdou v nich i poznatky z cest po světě.

Jsem rád, že po mnoho čísel zůstala typická grafika a design Irisu.

Vážíme si také zpětné vazby od našich čtenářů a toho, že v záplavě reklamních letáků a pseudo-časopisů tento náš nekončí ve sběrných dvorech ale v soukromých i veřejných archívech.

Naproti tomu mne trochu mrzí, že někteří naši kurátoři, případně ošetřovatelé a botanici málo publikují (včetně mne) mnohdy nesmírně zajímavé odchovy, výpěstky, zážitky z expedic... Kéž by se to v příštích číslech napravilo.

Co popřát Irisu na závěr? Minimálně dalších 50 čísel svěžího čtení o naší zoo a přírodě. Frantovi hlavně hodně zdraví, energie a fantazie. A do žádného důchodu prostě nepůjdeš, Franto!

Jiří Trávníček, ředitel

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:

Klaun očkátý je ozdobou specializované expozice Akva-tera ve středě Plzně.

Autorem všech fotografií bez uvedení jména je Jaroslav Vogeltanz.

První náměstek primátora Plzně Mgr. Martin Baxa předává silvestrovským návštěvníkům pozornost zoologické a botanické zahrady.

Návštěvníci přicházeli do posledních hodin roku

Na Silvestra ve 13 hod. přivítali první náměstek primátora města Plzně Mgr. Martin Baxa a ekonomická náměstkyně ředitele zahrady Jiřina Zábranská symbolického posledního návštěvníka Zoologické a botanické zahrady města Plzně roku 2015. Stala se jím čtyřčlenná skupina – otec Josef Berger s osmiletou dcerou Emilií, s přítelkyní Ivou Ferenčákovou a s dceřinou kamarádkou sedmiletou Klárou Radovou. Všichni jsou z Plzně a do zoo chodí přibližně třikrát do roka; oblíbení dívky jsou sova a vlk.

Starý rok vypovídala a Nový rok přivítala plzeňská hudební skupina Jen tak, která zahrála a zazpívala několik písniček s vánoční a plzeňskou tematikou.

Již několik dní před koncem roku bylo jasné, že návštěvnost přesáhne úroveň roku 2014. Při vítání se vyšplhala na číslo 436 321. Do konce dne ještě vzrostla. Plzeňskou zoologickou a botanickou zahradu si v roce 2015 prohlédlo 436 753 osob, v roce 2014 jich bylo 427 435. (mv)

Foto IRIS Miroslav Volf

Krajiny mého srdce

JOSEF HART

KULT HOŘÍCÍCH OHŇŮ

„Skutečně jsi ještě nikdy neviděl pálení čarodějnic?“, zeptala se mi pro jistotu po druhé a nechápavě kamarádka z Českomoravské vrchoviny. „Fakt, neviděl,“ prohluboval jsem její údiv. „To víš, jsem městský kluk.“ „Tak to letos napravíme, zvu tě na přelomu dubna a května k nám do Popelína,“ překvapila mě. Do jara jsem na nabídku zapomněl a v den odjezdu jsem měl ještě ke všemu zkoušku z meteorologie. A zkoušení se, jak káže zákon schválnosti, protáhlo do pozdních odpoledních hodin. Smlířil jsem se, že namísto na východ pojednu na západ k rodičům do Plzně. Ale počkala na mne. Už do rychlíku v Českých Budějovicích jsme nastupovali za šera. Od Veselí nad Lužnicí jel vlak tunelem tmy. Jen občas ji prosvětlily nějaká vesnice nebo město. A najednou se objevilo panorama, které je ve mně nepřekonané dobrých

Fotografové, zaostřete!

LETOŠNÍ NOVINKOU JE RETRO

Zoologická a botanická zahrada města Plzně vyhlašuje IV. ročník fotografické soutěže „ZOO A BZ PLZEŇ – docela jiný svět“. A to v těchto kategoriích: 1. Savci; 2. Ptáci; 3. Ostatní živočichové; 4. Návštěvníci a ostatní; 5. Rostliny; 6. RETRO (z rodinného archivu).

Soutěže se může zúčastnit každý, kdo rád fotografuje a není zaměstnancem ZOO a BZ nebo jeho rodinným příslušníkem. Fotografie musí být pořízeny v plzeňské zoologické a botanické zahradě. Jejich maximální počet od jednoho autora je pět pro každou kategorii. Velikost jednotlivých snímků musí být při delší straně minimálně 1200 pixelů a musí být v tiskové kvalitě. Fotografie označte názvem kategorie, jejím názvem, jménem a příjmením autora. Zasílejte je emailem na adresu: vobruba@plzen.eu.

Pro autory prvních tří vítězných snímků v každé kategorii jsou připraveny hodnotné ceny. Zasláním fotografií do soutěže uděluje autor souhlas s jejich bezplatným použitím organizátory soutěže k propagačním a jiným publikačním účelům. Uzavěrka příjmu soutěžních snímků je 30. října 2016. Vyhodnocení se tradičně uskuteční v listopadu. (rd)

JUBILEJNÍ POSEZENÍ

Letošní, v pořadí již 25. ročník Posezení s ... navázal na úspěšný minulý cyklus pořádaný poprvé na statku Lüftnerka v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. Devět přednášek bylo koncipováno především zoologicko-botanicky.

Celková účast na přednáškovém cyklu byla 391 platících návštěvníků. Největší zájem vzbudila přednáška Můj život s vlky Jiřího Andrlého. Přišlo na ni 121 lidí. (jv)

pětačtyřicet let. Na horizontu nastupující Českomoravské vrchoviny hořely čarodějnické vatry. Užasle jsem zíral, čelo přitisknuté k okénku. A jak si to vlak uháněl krajinou, další a další. Velké, malé, blízké hned vedle trati i ty vzdálenější. Červená zář se rozlévala po kraji a dávala mu zvláštní barvu i atmosféru. Jedinečnou a opakující se jen jednou za rok. Teprve nyní jsem pochopil údiv mé kamarádky nad tím, že jsou lidé, kteří tuto démonickou krásu posledního dubnového večera nepoznali. Díky za pozvání, já už mezi ně nepatřím.

V Popelíně vatra již dohasínala a omladina se rozcházela k májce. Také nepoznaný obyčej. Druhý den jsme se šli podívat k nedaleké zřícenině místního hrádka. Byl první máj, krásný prosluněný den. Listy na břízách rostly před očima a podél potůčku bylo žluto od blatouchů. Tak pro mne začalo jaro 1969. A mám ho v srdci, ač jsem se do těch končin už nikdy znovu nepodíval, napořád.

Přeji vám rovněž krásné jarní zážitky a také abyste měli v srdce svoji mystickou krajinu, do níž se můžete vnořit pro útěchu a vrátit pro hezké vzpomínky.

Dopadová plocha Tok.

Přání civilním Brdům

Od 1. ledna má ČR další chráněnou krajinnou oblast (CHKO). Stal se jí bývalý vojenský výcvikový prostor Brdy. Její menší, západní část, se rozkládá v Plzeňském kraji. Turističtí značkaři se na vyznačení turistických cest vrhli jako hladový na tučné sousto, což je samozřejmě dobře. Zdejší příroda se stane určitě vyhledávaným místem pro výlety a túry a první zájem o poznání dosud zakázaného kraje nastane jistě už s příchodem jara. Po úplném zbavení prostoru munice v roce 2018 bude v Brdech vyznačeno 170 km turistických cest. Některá bezlesá místa s rozlehlými vřesovišti jsou u nás zcela unikátní a patří spíše do severské přírody. Většina z nich je prozatím uzavřena, neboť jde vesměs o dopadové plochy a probíhá zde ještě stále pyrotechnická očista. Připomeňme si, že se toto pohoří rozprostírá se prakticky mezi Prahou a Plzní, stalo velkým vojenským cvičištem již brzy po vzniku I. republiky. Po konci II. světové války se dále rozšířilo, a to především na území dnešního Plzeňského kraje.

Od prvního roku existence přejme nové CHKO, aby při všech územních a dalších rozhodováních vždy vítězila ochrana přírody; přejme jí, aby ji dokázala moudře skloubit s turistickým ruchem. Že je to možné, ukazuje deset úspěšných let CHKO Český les, i když o Brdy bude samozřejmě vzhledem k jejich poloze mnohem větší zájem. Necht se jí vyhýbají různé skupinové střety, jež provázejí od jeho vzniku Národní park Šumava. Pravda, v CHKO vzhledem k jejich ochrannému režimu nebývají tak vyostřené a intenzivní. Ovšem poloha území, jeho snadná dostupnost z Prahy i z Plzně, některé signály z doby, kdy se diskutovalo budoucnost a příští podoba nevojenských Brd, možnost vyostřených zájmových tlaků nevylučují. Doufáme rovněž, že návštěva Brd se nestane společenským kultem ve smyslu, kdo odsud nepřivede přátelům sérii fotografií, jakoby ani nebyl. Brdy jsou poměrně velké, ale masivní příliv turistů by z nich udělal Václavák dokázal. Věřme, že vznik CHKO Brdy nebude po čase pronásledovat povzdech „Proč tu ti vojáci nezůstali!...“

Ing. František Hykeš

Kristýna Benešová, Gábina Czinnerová
ošetřovatelky lvelem

Matesovi skončily prázdniny Lví berberští ve trojici

Foto Kristýna Benešová

Jak již informovalo minulé číslo časopisu Iris, jak samci lva berberského Matesovi přibýly dvě mladé samice Tamika a Neyla z hannoverské zoologické zahrady. Zde sdílely společný výběh s matkou, otcem a bratrem. Po příchodu do Plzně si musely zvyknout na vnitřní a venkovní ubikace a hlavně na souseda Matese, který byl téměř dvakrát větší než ony samy. Proti přibližně dvousetkilovému samci vážily každá pouhých 70 kg.

Ze spojování lvů v jednu skupinu jsme byly nervózní hlavně my, ošetřovatelky, i když jsme společně na Matesovu klidnou a přátelskou povahu. Lvice se po měsíci bezvadně adaptovaly na nové prostředí a na velkého souseda. Vypořádaly jsme, že si zvířata projevují náklonnost i přes mříž, a tak jsme se rozhodly je konečně spojit. Mates přišel, zařval, děvčata zaujala podřízené pozice a bylo jasné, kdo tu velí. Bylo to v klidu a bez jakéhokoliv dalšího lviho vysvětlování. A my si mohly konečně vydechnout.

Matesovi tak skončily prázdniny a začaly rodinné starosti. Jak získat autoritu a respekt dvou „nevyvázaných pubertáckých samic“? Jak udělat ve skupině pořádek a klid, když ho jedna pošťuchuje zprava a druhá se plíží připravená k akci zleva? Jak se říká: moudřejší ustoupí, tak to platilo i o Matýskovi. Někdy je rozumnější ulehnot do ústraní a nechat „děvčata“ – ať se vydovádí.

Aby se lvi smečka nenudila, dáváme jí do vnitřní ubikace hračky. Občas jsou dílem nás,

ošetřovatelek, hodně nám ale pomáhá chovatelsko-přírodovědný kroužek při Environmentálním centru Lüftnerka. Do venkovní klece jim vyrobili údržbář z dílny závěsný kmen na řetězu. Udrží i Matese, který to šel okamžitě po instalaci vyzkoušet.

Hlavní součástí krmné dávky lvů je kvalitní hovězí maso. Dostávají je každý druhý den, kromě víkendů, kdy mají dvoudenní hladovku. Na tři lvy připadá obden cca 40 kilo masa s kostmi (ty tvoří přibližně polovinu množství) – což je optimální krmná dávka.

Od příjezdu Tamika s Neylou konečně trochu dospěly a zmohtnely. Ze dvou koťat se vyklubaly dospělé dámy s vlastním názorem a postavením. První říje se projevila u Neyly na začátku ledna, kdy se začala samci podbízet. Mates splnil svoji povinnost. Říje byla ještě krátká, neočekáváme proto prozatím žádný výsledek.

Čekaly jsme, že do říje přijde též Tamika, avšak ta stále nic.

Po zimě jsme připravily celý ostrovní výběh k prvnímu vypouštění. Do rohu ubikace byl namontován ohradník, aby se s ním samice seznámily a zjistily, že není dobré do těchto drátů strkat nos ani packy. Společné vypouštění nové lvi smečky na ostrov je tak už jen otázkou vhodného počasí. Společáme na Matese, že bude dělat svým partnerkám laskavého průvodce i v tomto pro něj prozatím novém, nepoznaném prostředí.

PRINCEZNA OSLAVILA DRUHÉ NAROZENINY

Samičce nosorožce indického Maruše jsou už neuvěřitelné dva roky. Oslava s dortem, který tradičně připravují chovatelé nosorožců, se uskutečnila v den narozenin 2. února. Poblahopřát jí přišli primátor města Plzně Martin Zrzavecký se svým náměstkem Pavlem Kotasem a také V. Zajíček, zástupce společnosti Bushman, která je jedním z jejích patronů.

Poté, co se Maruška narodila, byla její hmotnost pouhých 55 kg, počátkem letošního ledna však měla již 1 070 kg. Jejím kmotrem, který ji současně pokřtil, se stala v roce 2014 rocková legenda Alice Cooper.

Jedná se o jeden z nejpozoruhodnějších odchovů v historii plzeňské zoo a jedno z návštěvnicky nejpopulárnějších zvířat. Přesto, že

ještě není stanoven termín odjezdu, na třetí narozeniny bude Maruška téměř jistě už v jině noo.

Trio Baabuu, Manjula a Maruška jsou jediní nosorožci indiští chovaní v současnosti v ČR. V Evropě žije těchto zvířat ve 27 zoo celkem 71; v roce 2014 se jim narodila tři mláďata, v roce 2015 čtyři.

Na třípatrovém zeleninovém a ovocném dortu si dali ošetřovatelé opravdu záležet. Vždyť byl pro jejich miláčka Marušku. Korpus z nejlepšího sena ozdobili listy salátu, čínské zeli, kusy melounu, banány, kolečky červené řepy a ovocem kaki. Na jeho vrcholu se vyjímala velká dvojka upečená z těsta. (mv)

(Fotografie z oslavy je na plakátu.)

Vinná réva společně s chmelem

František Hykeš

Sedím naproti Miroslavu Bryndovi z Chmelařského institutu sídlícím v obci Stekník nedaleko Žatce a povídáme si o pěstování chmele. V autě už je naloženo několik sazenic naší nejlepší odrůdy Žatecký poloraný červeňák. Mini-chmelnice na statku Lüftnerka už potřebuje obnovit, a tak kam jít se obrátit o spolupráci než tam, kde je tradice žateckého chmele pod odborným dohledem. Původní výsadba v zoologické a botanické zahradě pocházela ještě z Podmokel na Rokycansku. Jenže brzy po listopadových změnách v roce 1989 zdejší zemědělské družstvo, jediný pěstitel chmele v Plzeňském kraji, chmelnice zrušil.

Úspěšně založit chmelnici je docela věda. Byť je v našem případě jen o pěti rostlinách. Značnou pěstelskou pozornost vyžaduje i následně, po celý vegetační rok až do sklizně na přelomu srpna a září. Po základní agrotechnice začíná řez chmele, redukce výhonů, jejich zavádění na podpůrnou konstrukci ze sloupů a drátů. Je zajímavé, že bez podpory chmelová réva vyroste do výšky asi dvou metrů, na chmelovodících vyšplhá až do 10 m. V době sklizně oživaly chmelové oblasti tisíce brigádníků – studentů. Tento každoroční závěr prázdnin už patří nenávratně minulosti. Živou práci nahradila technika.

Zpět do Plzně se nevracím po hlavní silnici, ale zastavuji se ještě na několika chmelařských zajímavých místech. Prvním je Sireň. Pozornost upoutá z dálky polohou, kostelem a bílým opukovým špejcharem. Pro památky na žatecké chmelařství by měla být obec prohlášena za památkovou zónu. Místo toho se celá vesnice pozvolna rozpadá. Včetně historické sušárny a skladu chmele. Snad si zdejších unikátů všimne někdo dřív, než je nenávratně pohltí zub času. Ten se nelitostně podepisuje i na mnohem mladších sušárnách, které ztratily využití. Chmel se v jejich okolí přestal pěstovat nebo se suší ve velkokapacitních zařízeních.

Kde se pěstuje chmel, nemohou zákonitě chybět pivovary. Pivo se vařilo opravdu v řadě míst, ale ve většině případů tu dobu připomínají jen opuštěné budovy. Jako poměrně velký pivovarský komplex v Petrohradě.

Nebyly to zbytečně najeté kilometry. Věřím, že s obnovou minichmelnic se na statku objeví i naučná tabule o pěstování chmele a chmelařské tradici. Určitě sem patří. Vinnafství zde má dokonce pamětní síň. Ale chmel se v této oblasti Plzně kdysi také pěstoval. Vedle sebe dost rostávala réva vinná a chmelová. Upomínkou je název nedaleké ulice Na chmelích.

Samec mláďata nenechal o hladu

Zoborožce luzonské, pojmenované po největším a nejsevernějším ostrově Filipín Luzon, si lze prohlédnout ve filipínské části zrekonstruovaného Tropického pavilonu v plzeňské zoologické a botanické zahradě. Pro většinu návštěvníků nejde o nijak výjimečného ptáka. Ne tak ale pro ošetřovatele mateřského páru v chovatelském zázemí. Loni v létě se jim totiž podařilo poprvé odchovat jejich mláďata. Jednalo se o prvo odchov nejen v Plzni, ale v celé ČR!

„Začátkem června zasedla samice na vajíčka a po měsíci se vylíhli malí zoborožci,“ začne své vyprávění chovatel Milan Hřebík. „Poněvadž je po celou dobu matka se svým budoucím potomstvem ve hnízdě zalepeném hlinou, mohli jsme jen tušit, co se děje uvnitř. Pravidelně z něho vykukovaly dva zobáčky, ale podle příjmu potravy se zdálo, že bude hnízdo plnější. Zejména v prvním měsíci, kdy ptáčata rychle rostou, jsme museli opakovat krmení třikrát až čtyřikrát denně. Servírovali jsme ovoce, myšata, sarančata a cvrčky. Netrvalo nikdy dlouho a vzorný otec už klepal znovu zobákem o voliér, což bylo pro nás, ošetřovatele, znamení, že už jsou ve hnízdě opět hladoví strávníci. Po dvou měsících samička rozbila hliněné dobrovolné vězení a s ní vystoupili do voliéry čtyři mladí zoborožci. Jeden sameček a tři samičky.“

Jak uvedl na závěr Milan Hřebík, chovatelé věří, že se jim letos podaří další odchov. (zh)

Konference s herpetologickými legendami

Koncem února se v Environmentálním centru Lüftnerka uskutečnila čtvrtá a ve své historii již 27. mezinárodní odborná konference zabývající se herpetologií a teraristikou se zaměřením pouze na jedovaté hady. Pořádal ji Klub karlovarských teraristů (www.jedovatihadi.cz) pod taktovkou Miroslava a Jana Dohnalových a zúčastnilo se jí více jak stovka zájemců o toto zoologické odvětví.

Hlavními letošními zahraničními hosty byli Mark O'shea z Velké Británie a Konrad Mebert ze Švýcarska. Prvý pracuje pro řadu herpetologických institucí, muzeí a je jako přední herpetolog konzultantem ve West Midland Safari Parku. Natočil množství dokumentárních filmů pro televizní stanice Discovery a Chanel a je legendou pro chovatele jedovatých hadů. Za celoživotní dílo převzal na konferenci prestižní cenu Hadák roku 2016 (na snímku). Velmi očekávaná byla též přednáška K. Meberta, jenž se podílí na mnoha záchranných projektech po celém světě.

Další zahraniční účastníci přijeli z Polska, Slovenska a Chorvatska. Mezi přednášejícími byl i Jan Dohnal ze Zoologické a botanické zahrady města Plzně, který prezentoval loňské výsledky dlouhodobého projektu na záchranu zmije Latifovy v Íránu (viz rubrika Zoologické zahrady III. tisíciletí). (dh)

Foto Ota Knobloch

List z herbáře

PESTROBAREVNÝ POZDRAV JARA

Prvosenka, petrklič, primule. Tři názvy pro jednoho z poslů jara. V naší přírodě září ze svěží zeleně trávy žlutou barvou, ve vyšlechtěných kultivarech je barevná škála široká od bílé přes oranžovou, červenou až po růžovou a fialovou. Jejich základem je *Primula obconica*, dovezená do Evropy v roce 1879 z Číny. Dříve byly vyšlechtěné petrkliče pěstovány v zahrádkách, dnes se stávají stále více i květinami pokojovými. Stačí zajít počínaje ledna do kteréhokoliv supermarketu a určitě nebudou chybět v jeho květinové nabídce.

Poté, co hrnková primule odkvete, je jí možné přesadit na zahrádku. V pokojové kultuře potřebuje mít stále vlhkou půdu, dostatek živin a světla, určitě ji nesvědčí blízkost ústředního topení. Na zahrádce se jí bude naopak dařit na stinném až polostinném stanovišti. Na zimu je dobré rostliny přikrýt chvojnami.

V naší přírodě se setkáme se dvěma druhy prvosenek, lidově petrkličů. Oba mají euroasijské rozšíření, kvetou na jaře a jsou vytrvalými drob-

nějšími bylinami vysokými včetně květů od 20 do 25 cm. Dožít se mohou až padesáti let!

Prvosenka jarní (*Primula veris*) se žlutkově žlutými květy roste v teplejších polohách nížin a pahorkatin. Má léčivé účinky – pomáhá při onemocnění horních a dolních cest dýchacích. Ve středověku se z jejích květů dělalo víno, medovina a ocet. Jedly se i samotné pocukrované květy. To svědčí o jejím masovém rozšíření. Je symbolem Velikonoc, čas jejího kvetení vrcholí koncem dubna.

Prvosenka vyšší (*Primula elatior*) se od prvně jmenovaného druhu odlišuje především bledě žlutými slabě vonnými kvítky. Je výrazně vlhkomilnější a vystupuje i do vyšších nadmořských výšek. Lze se s ní například setkat na šumavských loukách mezi Rejstějmem a Kašperskými Horami. (zh)

Prvosenka jarní

„Pokojový“ petrklič
Foto Hana Hykešová

Felsuma madagaskarská

Pavilon ostrovních duchů

Kam se podíváš, samý lemur. A kdo jiný, když jsme vstoupili do Madagaskarského pavilonu v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. Zvědavější návštěvníci mohou pozorovat variabilitu druhů, ostatní mohou přihlížet jejich hrám a obdivovat opičí mrštnost a hravost.

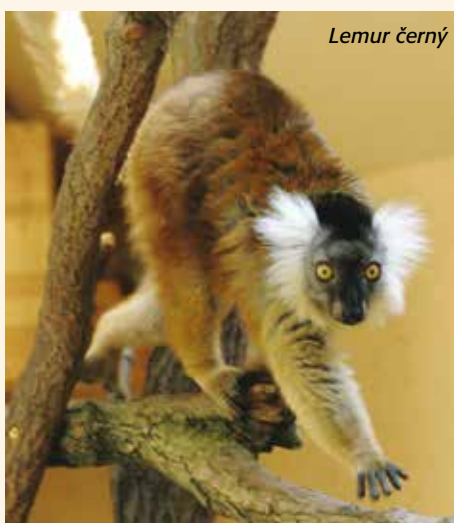
Lemuři, tato specifická skupina poloopic, obývá výhradně Madagaskar, který je rozlohou cca 600 000 km² čtvrtým největším ostrovem na světě. Od jihovýchodního pobřeží Afriky je oddělen hlubokou, na nejužším místě asi 370 km širokou úžinou. Od afrického kontinentu se začal společně s Indii postupně odělovat zřejmě v druhohorách. Po více než 60 milionů let se tak madagaskarská fauna a flora vyvíjí samostatně.

Lemuři obsadili téměř celý ostrov, rozšířili se do pralesů a savan, žijí v bažinatých i horských oblastech. Mnozí z nich jsou noční tvorové s červeně nebo žlutě svítícíma očima, s reflexní odrazovou a světločivou vrstvou pod sítnicí oka. Umožňuje jim lepší vidění za šera a způsobuje v noci blyskavé svítící oči. Lemuři se za tmy hlasitě ozývají strašidelnými, lidský nářek připomínajícími hlasy. První Francouzi, kteří na Madagaskaru přistáli a uslyšeli nářikavé plačtivé vzlyky, pojmenovali jejich původce lemures. Staří Římané tímto názvem označovali duchy zemřelých. Švédský přírodovědec Carl Linné, tvůrce rodové a druhové nomenklatury, toto označení převzal.

Jednotlivé druhy lemurů jsou od sebe vzhledově dosti odlišné. Maki trpasličí měří např. jen 12 cm a má ocásek delší než tělo. Jiní jsou velcí okolo 60 cm, váží téměř 10 kg a ocas téměř nemají (druh indri). Většinou žijí výhradně na stromech, výjimkou jsou populární lemuři kata hledající si potravu na zemi. Obě pohlaví jsou prakticky vzhledově shodná.

Lemuři (i některé jiné poloopice) mají zvláštně utvářené končetiny. Jakmile pokrčí loket nebo koleno, sevrou jim zvláště upravené šlachy samočinně prsty. Stačí jim jen pokrčit se na větví a mohou klidně spát, protože svaly jim udržují prsty sevřené a nemohou spadnout. Obdobné zařízení má i většina ptáků. Na všech prstech mají nehty, výjimkou je pouze druhý prst zadních nohou který je ukončen drápkem.

Lemuři mají prostorové vidění a velmi vyvinutý čich. Jsou převážně vegetariáni, avšak příležitostně nepohrdnou ani hmyzem nebo drobnými obratlovci. Plody i listy trhají přímo tlamou. O mláďata se starají výhradně samice,

Lemur černý

Želva paprscitá

skoro všechny je zpočátku přenášejí zavěšená na prsou, později na zádech.

Lemuři jsou jako celek, podle Červeného seznamu IUCN (Mezinárodního svazu ochrany přírody) počítáni mezi ohrožené živočichy. Jejich největším nepřítelem nejsou dravci ani domorodí lovci, ale hlavně rozvíjející se hospodářství Madagaskaru a nárůst lidské populace. Jsou totiž ničeny jejich přírodní biotopy. Lesy jsou ve velkém mýceny pro prodej dřeva a pro rozšiřování výměry zemědělské půdy, v dříve neprostupných pralesech jsou vytvořeny silnice, jež jsou pro některé druhy lemurů nepřekročitelné.

V pavilonu lze spatřit deset druhů lemurů; jde jen o zlomek jejich celkového počtu. V roce 1994 bylo známo 50 taxonů, v roce 2007, jak postupila věda a zájem o lemuři populace, již více jak devadesát. Konečné ale zřejmě nebude ani toto číslo.

Expozice představuje například poloopici vari bělopásý, který se může dožít až 20 let, denního lemura rákosového a tmavého obývacího pouze severozápadní cíp ostrova či velmi zajímavý druh maki tlustoocasý. Ten přečkává období sucha, které může trvat až osm měsíců, v hibernaci, tedy ve stavu maximálního útlumu všech životních funkcí. Energii v té době transformuje z ocasních svalů. Tělesnou teplotu udržuje skupina těsným schoulením k sobě.

Pavilon není samozřejmě jen o lemurech. Žijí zde madagaskarští plazi, kaloni, drobné šelmičky galidie tenkopruhé, bodlní bezocasý.

Želva paprscitá byla dříve místními obyvateli uctívána a chráněna; dnes je ohrožená ničným míst, kde žije, sběrem pro odchov a maso. Želvy paprscité chované v plzeňské zoo pocházejí právě z kontrabandu zabaveného pašerákům.

Pro svoji předváděvost nepřehlédnutelné galidie tenkopruhé jsou ohroženým živočišným druhem. Na Madagaskaru žijí jen v malém teritoriu na západě ostrova.

Bodlní jsou živočichové připomínající naše ježky. Jedná se o primitivní savce s nestálou tělesnou teplotou a vylučováním přes kloaku. Ze všech savců mají nejvíce prsních bradavek – obvykle 12. Domorodci je loví pro chutné maso.

Kaloni zlatí jsou jedním z více než 50 druhů kaloňů – savců z řádu letounů. Jsou příbuzní netopýřům, ale oproti nim jim obvykle chybí noční orientace pomocí ultrazvuku (echolokace). Netopýři se živí hmyzem – kaloni jsou ploidžraví a milují nektar.

Kaloni zlatí se vyskytují pouze na jediném místě, jímž je malý ostrov Rodriguez nacházející se východně od Madagaskaru. V roce 1976 jich tam žilo jen 180. Tehdy jich bylo deset odchyceno týmem britského zoologa, spisovatele, propagátora ochrany přírody Geralda Durrella (1925 – 1995). Díky jeho osvětové práci vzrostla populace tohoto kaloňe od té doby v přírodě na cca 3 000 jedinců a v péči člověka jich žije přibližně 800. Evropskými zoologickými zahradami je pro ně zřízen Evropský záchovný program (EEP) a vedena plemenná kniha. Plzeňská zoo se do programu zapojila v roce 2003. Téhož roku na podzim se zdejší skupina kaloňů zlatých rozšířila o 10 samečků. Do Plzně je osobně přivezla čestná ředitelka Jerseyjského trustu na ochranu ohrožených druhů zvířat, vdova po jeho zakladateli, Lee Durrelllová.

(kola)

PLZEŇSKÉ ŠIMPANZÍ MAXIMUM – OSM ZVÍŘAT

Chov šimpanze učenlivého začíná v plzeňské zoo v prosinci 1964 leteckým dovozem páru mláďat prostřednictvím obchodní firmy Müller. Stala se okamžitě jedním z nejpobornějších obyvatel zahrady, a to zejména samec Tonda. V sedmdesátých letech vystřídal po úhynu první samičky další družky, z nichž dvě pocházely z Československých státních cirkusů. Nikdy zde však nežil najednou více než jeden dospělý pár. K chovu sloužily dvě venkovní klece krychlového tvaru a dvě vnitřní místnosti. První plzeňský malý šimpanz – sameček – narozený roku 1978 uhynul v roce 1980. Pár Tonda a Korina odešel do zvířecího nebe v roce 1984.

Po třech letech bez šimpanzů se objevil v roce 1987 v zoo dospělý samec Fredy ze SRN a v roce 1989 samice Gina z Veszprény. U ní prakticky chyběly veškeré informace o původu a věku. Chov probíhal beze změn do roku 2000. Tehdy byl postaven rozsáhlý přírodní výběh za vodním příkopem se vzrostlými stromy,

Samice Zwart s dcerou Bamí – rok 2003.

které mohli šimpanzi několik let i používat k lezení. Postupně byla dovážena nová zvířata – sourozenecký pár ze Dvora Králové nad Labem a mladá samička z Polska. Celou pětičlennou skupinu úspěšně spojili, ale samice Uke po několika měsících odjela zpět do Dvora Králové.

V době povodní v létě 2002 dorazilo samičí trio z Arhemu – matka a dvě dcery. Uhynul ale samec Fredy. Jeho roli převzal mladý Bask a ve skupině tak byli jeden samec a pět samic.

První úspěšný odchov se pojí s rokem 2003. Samička Bamia se narodila nejstarší ze samic – Zwart.

Největší počet šimpanzů v plzeňské zoo – celkem osm – žilo na jaře 2004, a to díky mláďeti Bahatii od samice Maryši. Po třech měsících, žel, uhynulo. V následujících letech se počet členů šimpanzí skupiny postupně zmenšoval; uhynula Zwart, Gina s Maryšou odjely do Brna a další samice do Francie.

Mgr. Martin Vobruba

IRIS NOVUM

Seznamování se šrámy a kousanci

Monika Nováková, ošetřovatelka lidoopů

Začátkem loňského prosince přicestovala do plzeňské zoo z Kanárských ostrovů osmdvaletá šimpanzice Maria. Její příjezd byl pro ošetřovatele velice radostný. Vzhledem k nulovému cyklu stávajících samic začala být tříčlenná skupina stereotypní a bez vyhlídek na narození potomků. Maria byla vybrána evropským koordinátorem chovu šimpanzů jako nadějná chovná samice. Po příjezdu do Plzně se stala jejím novým domovem ubikace, kterou měla sama pro sebe. Původní skupině bylo určeno zázemí, aby si Maria zvykla na nové prostředí a jiné ošetřovatele. Jelikož je velice komunikativní, navázat vzájemný kontakt nebyl žádný problém. První dny byla sice trochu nervózní a málo přijímala potravu. Vše se ale brzy upravilo a Maria si chodila s nadšením pro krmení.

Po několika dnech jsme k ní nekontaktně pustili naši skupinu šimpanzů. Všichni o sebe jevíli velký zájem. Nejvíce si novou samici prohlíželi samec Bask a Zizwa, která je stejně stará. Všechno se vyvíjelo dobře a nastal tudíž čas spojit lidoopy jen přes mříž, aby se mohli osahat a my mohly (píšu ypsilon, protože jsme samá děvčata a žena je i kurátorka opic) posoudit, zda se bude spojování vyvíjet pozitivně. Tehdy však nastal nečekaný zvrat se Zedoenjou. Na Marii okamžitě agresivně zaútočila a nehodlala s tím tento den přestat. Atmosféra ve skupině začala být během několika minut natolik vyhrocená, že jsme se rozhodly plzeňskou zvířata znovu izolovat. I tak Zedoenja ještě několikrát zaútočila na výpustní otvor (šubr), za kterým byla nová samice.

Druhý den jsme se vrátily o krok zpět a pustily naši skupinu jen k nekontaktnímu seznamování. Aby na sebe šimpanzi viděli, ale nemohli si ublížit. I přesto se Zedoenja nechtěla vzdát své nevyřešené situace a ihned se na

Marii začala agresivně a s křikem dobývat. Tímto chováním dostala celou tlupu do jakési opozice a Maria začala být spíše vystresovaná než zvědavá na novou šimpanze. V tu chvíli jsme už věděly, že tudy cesta k úspěšnému spojení nepovede a přistoupily jsme proto na nový plán. Spočíval v oddělení Zedoenji se Zi-

zwou do zázemí a seznamování Marie pouze s Baskem, který by měl logicky o samici jevit největší zájem.

Spojení proběhlo během několika dní a zcela bez problémů. Jeden háček to ovšem přeci jen má: Baska nová samice nijak nezažala, spíše ji toleruje. Dokonce po dvou dnech začal být nervózní a Marii napadl. Stalo se u krmení a nová šimpanzice utrhla několik tržných ran a kousanců. Po zbytek dne byla schoulená v ložnici. Na samci bylo zřetelně vidět, že se mu stýská po jeho samicích a to ho zřejmě ovlivňuje i ve vztahu k Marii. K dalšímu seznamování jsme vybrali samici Zizwu. Vzhledem k její přátelské a introvertní povaze jsme předpokládaly, že právě s ní nebude mít Maria žádný problém. Kontaktování proběhlo stejně jako s Baskem; první den jen přes uličku, druhý přes mříž a třetí zcela kontaktně. A protože Zizwa vypadala trochu vyděšeně, pustily jsme k ní nejdříve na pár minut Baska, aby se uklidnila a pozdravila se s ním, a následně Marii. Opět vše proběhlo v naprostém pořádku. Obě samice se pozdravily, osahaly se a dokonce to vypadá, že si budou rozumět. V druhé polovině února jsme začaly seznamovat Marii i s problematickou Zedoenjou. Jenže stále platilo, že nám spojování vůbec neusnadňuje. Treba už ale v příštím čísle budu referovat o tom, že jsou nejlepší kamarádky.

oooooooooooo

Tak vidíte. Někdo by si mohl myslet, že přivést nového šimpanze a začlenit ho mezi ostatní, není nic složitého. Jak jste poznali, opak je pravdou. Vzhledem k jejich cholerické povaze, sociálnímu chování a přísné hierarchii může při spojování dojít k agresivním potyčkám, které mohou končit i vážným zraněním.

Pavilon plný mlád'at

Chov drápkatých opic začal v plzeňské zoo v roce 2000 a zahrnuje nyní tři druhy kosmanů (bělovousý, zakrslý a stříbřitý) a pět druhů tamarinů (pinčí, žltoruký, vousatý, bělohubý a sedlový); všechny se pravidelně rozmnožují. Pro většinu z nich je domovem Amazonský pavilon otevřený na konci roku 2014 a dotačně podpořený z evropských fondů v rámci projektu Stopa člověka v přírodě. Spolu s nimi zde žijí pásowci, opice mirikiny nebo dikobrazům příbuzní kuandu obecní.

Chov drápkatých opic je velmi úspěšný – některé druhy se rozmnožují dokonce dvakrát do roka. Mláďata lze v pavilonu spatřit prakticky stále. Jedná se o jedny z nejpopulárnějších zvířat v zoo.

Současnou skupinu mláďat tvoří dva kosmani stříbřítí narození na Štědrý den, dvojčata kosmana zakrslého z 12. ledna a úplně nejmladší je tamarin sedlový ze 17. ledna. Věku mláďátek neodrostl ani kosman bělovousý, který přišel na svět koncem roku 2015.

(mv)

Statek opět nezklamal

Stalo se již tradicí, že první mláďata nového roku se rodí na statku Lüftnerka. Letos jich bylo současně 14! Přesně takovýto úctyhodný počet selátek se narodil 9. ledna samičce přeštického prasete Betynce. Dalšími statkovými mláďaty byla jehňata některých plemen domácích ovčů. Zvláštní zmínku si zaslouží kůzle kozy girgentánské. Plemeno se na Lüftnerku vrátilo loni na podzim. Jak prozradil datum porodu na samém konci roku, samice přijela do Plzně již březí.

(v-r)

◀ Kosman zakrslý s mláďaty.

Nový vačnatec jménem kunovec

Po vyhubení vakovlka patří kunovec tečkovaný k nejrozšířenějším masožravým vačnatcům. Od února si ho mohou prohlédnout i návštěvníci plzeňské zoo. Najdou ho v úvodním pavilonu australské expozice, kde dva kunovci žijí společně s klokany uru. Samečci se narodili v Zoo Jihlava, ale patří lipské zoologické zahradě. Právě odsud se tento predátor domovem v Tasmanii a o hmotnosti přibližně jednoho kilogramu šíří od roku 2011 pomalu po Evropě.

Od jiných druhů kunovců se kunovec tečkovaný liší tím, že bílé skvrny nemá nikdy na ocase. Žije samotářským nočním životem a v lidské péči se dožívá přibližně sedmi let věku.

Patří do stejné čeledi jako vakorejsci či ďábel medvědivý – největší masožravý vačnatec. Zajímavé je u něj rozmnožování: Samice rodí po maximálně čtyřadvacetidenní březosti až dvacet mláďat, což je mnohem více, než skrývá ve vaku struků. Přežívají proto jen ta mláďata, která se přisají jako první. Příroda si tak činí přirozený výběr už u novorozenců. K mléčné žláze jsou malí kunovci přisátí celé dva měsíce. Srst jim začíná růst po 50 dnech života, ale oči se jim otevírají až 79 dní po narození.

Kunovec tečkovaný není jediný, který obohatil v novém roce zvířecí kolekci plzeňské zoo. Novinkami jsou též holub skalní či labuť Bewickova.

(zt)

Minimum pro ochránce a přátele přírody

JAKÝ BYL ROK 2015? HORKÝ, SUCHÝ, PLNÝ REKORDŮ

Co do počasí se nám rok 2015 nadlouho vryje do paměti. Svými abnormálně vysokými teplotami jakoby nám vzkazoval: Klimatické změny, oteplování planety, ne, to není strašení ekologů, to je realita! Mimořádně teplé bylo ovšem nejen léto. Mimo normál byla i většina dalších měsíců. Začalo to hned v lednu. V meteorologické stanici v Praze-Libuši nebyl zaznamenán jediný den, aby byla teplota pod nulou. Poměrně teplý byl i únor.

Velikonoce byly tentokrát na začátku dubna. V pondělí 6. 4. padal sníh. To naopak v polovině měsíce – 15. 4. zaznamenali meteorologové první letní den – den s teplotami nad 25 °C.

Začal červen. Jako memento příštích dvou hlavních letních měsíců s ním již 3. 6. přichází první tropický den s teplotami nad 30 °C. A před koncem měsíce další extrém. Opačný: V 6,30 hod. je v Plzni-Roudné pouhých 7 °C. Na Rokytské slati na Šumavě je mínus 3,5 °C. Je to nejnižší teplota pro

tento den za posledních deset let. Krásné Údolí na Karlovarsku se probouzí s přízemním mrazíkem.

Začínají prázdniny a s ním tropické šílenství. V Řeži u Prahy a v jihočeském Husinci bylo 22. 7. bez osmi desetinek stupně 40 °C! Srpen je ještě horší. Osmý den v měsíci hlásí Řež nejteplejší den roku – rovných 40 °C! Podle měření v Plzni Bolevci měla krajská metropole v červenci 15 a v srpnu 17 tropických dnů, tedy dnů, kdy maximální denní teplota je rovna nebo vyšší než 30 °C.

Vegetace hyne vlivem extrémních teplot a zoufale jí chybí vláha. Odborníci tvrdí, že se přísušek dá srovnávat s kritickým rokem 1947! Kdo nemůže na zahrádce zalévat, ten se loučí s úrodou. Na suchých místech, na výslunných stránkách a na skalách usychají stromy. Nejvíce břízy, jeřáby, javory ale také duby a dokonce trnovníky akáty. Nejpostiženější je jižní Plzeňsko a navazující Klatovsko.

Září na teplotách příliš nemění. Hned první den naměřili v Javorníku na Šumavě 37,4 °C. V druhé polovině měsíce teploměr opět šplhá do tropických hodnot. To říjen je jediným teplotně průměrným měsícem v roce. Už ale ne listopad. Hned 6. 11. naměřili v Klatovech 18,8 °C. O dva dny později je tepleji oproti průměru až o deset stupňů. V některých místech jde o teploty, které zde ještě nikdy neměli. Ve III. dekadě ukázal měřic na chvíli ale též zasněženou tvář.

Extrémně teplý je i prosinec. Od 23. do 28. 12. padlo několik teplotních rekordů. Odpolední teplota v Dolní Kamenici na Domažlicku je 25. 12. plus 9,5 °C. Podle měření v Plzni na Mikulce byly průměrné prosincové teploty 5,2 °C; druhým nejteplejším místem v kraji byl Staňkov (5,1 °C). A v mírném tónu to dotáhla zima až do nového jara.

(zh)

„Pocházím z Kladna a náklonnost k dravcům se u mne projevila už ve třinácti letech. Se třemi kamarády jsem jezdil pravidelně k Turyňskému rybníku do nedalekých Srb. V jeho rákosinách hnízdilo množství různých ptáků a my je pozorovali. Jednou jsme v blízkém lese objevili po bouři zničené hnízdo. Tři malé poštolky ležely na zemi mrtvé, další tři ale přežily. Opatrně jsme je chytili a odnesli si je domů. Ale dlouho jsme z nich radost neměli. Všem nám brzy ulítly. Touha věnovat se sokolnictví ale ve mně zůstala.“

V roce 1987 složil úspěšně příslušné zkoušky a stal se členem českokrumlovského střediska klubu sokolníků.

Jako absolvent Střední zemědělské technické školy v Plasích si našel místo zootechnika v Dolním Třeboníně u Českého Krumlova. Odsud odešel na podzim 1989 do nedaleké Přísečné. Jenže tamní jednotné zemědělské družstvo se brzy po politických změnách v zemi rozpadlo. A Milan Zaleš měl před sebou hned dvě životně důležité rozhodnutí. Co bude dál dělat a kde bude mladá rodina bydlet, protože dům v Přísečné byl kra-

DOBŘÁ PLZEŇSKÁ KAPITOLA

V ROCE 2006 PŘEDSTAVILA ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ NOVINKU, KTERÁ JÍ BRZY ZÍSKALA DALŠÍ VĚHLAS. BYLY TO SOKOLNICKÉ UKÁZKY PŘEDVÁDĚNÉ PŘEDNÍM ČESKÝM SOKOLNÍKEM MILANEM ZALEŠEM NA LETNÍM AMFITEÁTRU. PLZŇ ZŮSTAL VĚRNÝ CE-
LYCH DESET LET. PARADOXNĚ PRÁVĚ V LETOŠNÍ JUBILEJNÍ SEZÓNĚ HO VYSTŘÍDÁ NOVÝ SOKOL-
NÍK. „OKOLNOSTI TOMU TAK CHTĚLY. VŽDY HLEDÍM SPÍŠE DOPŘEDU A PŘEDE MNOU JE VEL-
KÁ VÝZVA OBSTÁT PŘED NĚMECKÝMI NÁVŠTĚVNÍKY NA SOUKROMÉM HRADU,“ OKOMENTUJE
ZMĚNU A PUSTÍ SE DO VYPŘÁVĚNÍ, JAK SE STANE ČLOVĚK SOKOLNÍKEM.

chujícího družstva. Zůstal věrný jižním Čechám, jen adresa se přesunula blíže k jejich metropoli. Do Chotýčanu u silnice do Prahy. Hmotnou stránku vyřešil, jako tehdy mnoho lidí, ježděním za prací do Německa. S jistou finanční rezervou povyšuje sokolnickou zálibu na živnost. V roce 1993 zakládá firmu Dravci Zaleš. Prvním jeho profesionálním působištěm je zoologická zahrada Ohrada u Hluboké nad Vltavou. Po dvou letech se stává dvorním sokolníkem hradu Rábí. Jeho zdejší jedenáctileté angažmá střídají pravidelně sokolnické ukázky v plzeňské zoologické a botanické zahradě. Zažil pochopitelně ještě starý polorozpadlý amfiteátr, sklízel zde se svými pomocníky zasloužený potlesk za lovení kořisti orlem mořským z bazénu. Radami a zkušenostmi se podílel na projektech nového sokolnického zázemí v souladu s normami Evropské unie postaveného v rámci rekonstrukce letního divadla. Po její dobu se musel společně s diváky uskromnit v náhradním prostoru za pavilonem nosorožců. Na podzim si vychutnal velkou show věnovanou všem sponzorům a kmotrům zvířátek v zoo v čele s prvním náměstkem primátora města Plzně Mgr. Martinem Baxou.

Už před deseti lety přichází Milan Zaleš do Plzně jako renomovaný sokolník patřící mezi českou špičku. Co do počtu dravců se řadí s kolekcí pohybující se od 25 do 32 ptáků na 4. až 5. místo. Ovšem co do počtu chovaných druhů orlů nemá v republice konkurenci. Málokdo v Evropě létá jako on s kondorem velkým, orlosupa bradatého dokonce předvádí s velkou pravděpodobností

jako jediný. Prvenství mu patří v ČR ve výcviku orla východního kamčatského. Od roku 2007 je to jeho milovaná samička Kamilka. Ještě jedno prvenství náleží k jeho jménu. A na to je patřičně hrdý: Jako jediný v Čechách rozmnožuje orly mořské pomocí inseminace. V době, kdy vzniká tento madajlonek, sedí jedna z orlích samic na dvou oplozených vejcích. Do nového roku je to dobrý start, pochvaluje si sokolník.

„Sokolnictví je prastarý způsob lovu. Arabové, Číňané, národy Střední Asie ho používali již v prvním tisíciletí před naším letopočtem a zřejmě nebyli první. Ale to neznamená, že by do něj nepro-
nikal pokrok současné doby,“ komentuje umělé oplodňování M. Zaleš a dodává: „Při výcviku se dnes běžně požívají drony a další technologie.“ Inspirativním seznámením se s novinkami v oboru jsou pro něj pokaždé setkání sokolníků konaná ve tříletých cyklech v Dubaji, na něž je pravidelně zván.

„Do Plzně jsem to měl z domova něco přes sto padesát kilometrů. Na soukromý hrad Maus mezi Frankfurt nad Mohanem a Koblenzem mně bude trvat cesta šest a půl hodiny. Ale každá šance se má využít. V roce 1994 jsem vystupoval s dravci v Rakousku. Za rok nato ale země vstoupila do Evropské unie a tamní úřady už mi neprodloužily v rámci tehdejších předpisů pracovní povolení. Tentokrát to zkusím v Německu a věřím, že to bude déle než na rok. A bude to v mém životě snad stejně dobrá kapitola, jako byla ta plzeňská,“ je Milan Zaleš plný optimismu.

František Hykeš

Minimum pro ochránce a přátele přírody

Ramsar chrání mokřady

Dne 2. února 1971 byla v iránském městě Ramsar podepsána prvními státy Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako stanoviště vodních ptáků.

„Kde je voda, tam je život“, praví stará lidová moudrost. Po desítkách let nevhodné zemědělské péče, nešťastných vodohospodářských úprav a výstavby v místech, která měla sloužit k zadržování vody v krajině, si znovu uvědomujeme pravdivost slov našich předků. Přibývá vyschlých pramenů, katastrofálních povodní a naopak ubývá některých druhů běžně se vyskytujících rostlin a živočichů.

Rozhodnutím sekretariátu Ramsarské úmluvy byl 2. únor prohlášen Světovým dnem mokřadů (World Wetlands Day).

ČR je aktivním členem Ramsarské úmluvy od prvního dne svého členství (přistoupila 1. ledna 1993). Na plnění závazků z ní pro nás plynoucích dohlíží Český ramsarský výbor. (jp)

Ptákem roku 2016 je červinka

Česká společnost ornitologická vyhlásila ptákem roku 2016 červinku obecnou. Upozorňuje tak na skutečnost, že i běžným a široce

rozšířeným druhům (červinka patří mezi 15 nejběžnějších ptáků v ČR) může hrozit nebezpečí – například prosklené zastávky hromadné dopravy.

Červinky jsou docela nenápadní ptáčci velikosti vrabce žijící takřka všude. Jejich melancholický zpěv můžeme slyšet ze stinných lesů, zarostlých břehů řek i z městských parků nebo z udržovaných zahrad. Podmínkou pro její výskyt je jen přítomnost hustšího porostu nebo křoví v okolí. Na pohled vypadají červinky

něžně, ale jsou to velcí rváčci. Dokonce každý desátý dospělý pták končí život na následky soubojů. A boje nejsou jen výsadou samečků. Kromě hnízdění má každá červinka, bez ohledu na pohlaví, své vlastní teritorium, které urputně brání před všemi příslušníky svého druhu a často i před ostatními ptáky.

Stále větším nebezpečím pro červinky a spolu s nimi i pro další ptáky jsou prosklené zastávky veřejné dopravy a skleněné protihlukové bariéry. Odhaduje se, že po nárazu do skleněných ploch zahyne na světě ročně jedna miliarda ptáků!! Jako reakci na toto vzrůstající skleněné nebezpečí spouští Česká společnost ornitologická kampaň Bezpečné zastávky. Pomocí jednoduchého webového dotazníku (zastavky.birdlife.cz), k němuž se lze připojit i z mobilu přímo na ulici, může kdokoli ohodnotit nebezpečnost zastávky ve svém okolí. (tz)

*Nosorožčí slečna Maruška (vlevo)
slaví se svojí matkou Manjulou druhé narozeniny.*

Foto Alena Voráčková

Filmař Josef Korec, autor ekologických výukových filmů: INSPIRATIVNÍ ŘÍŠE ZVÍŘAT

Říká se, že šťastný člověk je ten, pro něhož je jeho práce rovněž koníčkem. Potom já patřím k jedněm z nich. Již patnáct let podnikám jako kameraman, mám za sebou 10 000 reportáží pro regionální televize v Mariánských Lázních a Tachově, několik dokumentárních filmů, ale především miliony zážitků.

Samozřejmě ne všechno je zábavné; občas točím věci, které zrovna nejsou šálkem mé kávy. Představte si například, že já, plešatý rocker, jdu na koncert vážné hudby. Musím na něm vydržet dvě hodiny a udělat z toho stejně krásnou reportáž jako z rockového festivalu. Především ale nemám rád, a dělám to velice často, sestřih natočeného materiálu a následnou výrobu finální verze. To sedím dny a noci u počítače a těším se, až budu mít zase příležitost pořídít nějakou zábavnou reportáž. Ale žádné povolání nemá jen krásné chvíle.

K mým velkým filmářským zážitkům patří filmy natočené pro Zoologickou a botanickou zahradu města Plzně. První byl o ní samotné. Den jsem byl mezi zvířaty, což mě již samo o sobě velmi naplňovalo a ohromně bavilo. Nejde jen

o to, kolik nádherných zvířat jsem viděl, ale do dnes si pamatuji množství zajímavostí a příběhů, o něž se se mnou podělili asistující ošetřovatelé. Všechny tyto nádherné okamžiky zdobí, jako třešnička na dortu, několik, dnes již úsměvných vzpomínek. Ale při natáčení? Příznám se, že jsem byl rád, když situace skončila. U výběhu mi téměř olizoval medvěd botu, pštros si zase chtěl vyzkoušet práci kameramana a málem mi zobákem rozbil objektiv. A varan komodský? Toho jsem přes přítomnost ošetřovatele s napřaženým koštětem a lopatou v ruce nejvíce zajímal já, zřejmě se chtěl přesvědčit jak chutnám. Nikdy na zvířátka a zážitky s nimi nezapomenu.

Má spolupráce se zoologickou a botanickou zahradou tímto filmem našetřila neskončila a pokračuje nadále. Nyní, což je asi deset let od prvního setkání, jsme spolupracovali na výrobě čtyř výukových filmů pro děti, které se budou od dubna promítat ve zrekonstruovaném lochotinském amfiteátru. Jejich přípravu provázely další nezapomenutelné zážitky a poznatky. Hned při natáčení prvního snímku jsem se například dozvěděl, že v Africe žije antilopa Derbyho, která potřebuje ochranu, aby zcela nevyhynula. A o tu se jako jediní na světě snaží skupina Čechů sdružených ve spolku Derbianus CSAW při České zemědělské univerzitě v Praze. Jde o tak silný příběh, že jsem se do něj okamžitě ponořil a těšil se na každé nové natáčení.

Další film pod názvem Ekologické teplo pojednává o Plzeňské teplárenské společnosti. Bál

jsem se, že toto téma nemůže děti zaujmout, ale vyprávění průvodce Ing. Martina Černíka bylo tak bezvadné, že věřím, že upoutá divákovu pozornost až do konce dvacetiminutového dokumentu. Věděl jsem sice (tak trochu) jak se teplo vyrábí, ale to, co člověk spatří na vlastní oči a zažije na vlastní kůži, je vždy přesvědčivější.

Pro záběry do dalšího filmu jsem se vypravil do šlechtitelské stanice v Horažďovicích. Vylezl jsem na kombajn sklízějící brambory a stroj se porouchal. Několik hodin ho zdejší zaměstnanci opravovali jen proto, aby ještě mohl vyjet na pole a já stihl dodělat svoji práci. Ostatně s ochotou, vstřícností, zapálenými lidmi jsem se setkával po celou dobu natáčení.

Ten největší zážitek ale měl teprve přijít. V šumavském Srní, kde loni na podzim otevřeli v rámci Zoologického programu pro návštěvníky přístupný výběh s vlky. Turisté se na ně dívají z nadsledu z lávky, já měl možnost do výběhu přímo vstoupit. Ošetřovatel hodil vlnici dva kilogramy masa. Za pár vteřin jsme byli od sebe na tři metry. Ona v prostoru, já co nejbliž vrat, jimiž se do něj vchází. Když ji připravená snídaneň došla a ona, zdálo se, zamíří ke mně, rychle jsem sáhl po klíče a změnil stranu oplocení.

Na závěr řeknu jediné: Miluji svou práci, jsem rád, že mohu natáčet se známými osobnostmi, umělci, prezidenty. Ale věřte mi, není nic silnějšího a inspirativnějšího než právě říše zvířat.

Foto archiv J. K.

Akva-tera

Bez českého jména, k vidění jen v Plzni

Před časem tvořili největšímu varanu světa – varanu komodskému – v Zoologické a botanické zahradě města Plzně společnost krokodýli siamští. Od konce února obývá sousední expozici v Tropickém pavilonu rovněž varan – v Plzni zcela nový druh, který pochází z ostrova Mindanao. Ten je druhým největším ostrovem filipínského souostroví a nachází se v jeho jižní části. Varan (*Varanus cumingi cumingi*) nemá české jméno a v ČR je k vidění pouze v Plzni. V Evropě tyto šedohnědé ještěry se žlutými skvrnami chová asi deset zoologických zahrad. Podle hlavního zoologa plzeňské zoo Bc. Tomáše Jirásky sice pro ně ještě nebyl založen žádný záchranný program, nicméně evropské zoologické zahrady je chovají a množí pro případ, že by se vzhledem k rapidnímu úbytku přirozeného prostředí v jejich domovině stali ohroženým druhem.

V dospělosti dorůstá *Varanus cumingi* velikosti 150, někdy až 170 centimetrů. Řadí se tak k větším varanům. Značná část délky ale připadá na ocas, který mu pomáhá stabilizovat se při lezení po stromech a větvích. Důležitým pomocníkem je též při plavání. „Na jedno posezení je ještě schopný sežrat většího králika, takže je na Filipínách významným predátorem,“ popisuje přírůstek T. Jirásek. A pokračuje: „Varani jsou fantastič-

ká zvířata, jež mají za sebou vývoj v milionech let. Jsou to nesmírně inteligentní tvorové, velice pružní, mají dlouhý krk a ocas, který umí ohnout a dostávají se tak za kořisti na místa, kam se jiná zvířata nedostanou. Jejich dlouhý rozeklaný jazyk dokáže na každé polovině zachytit a vyhodnotit větší počet pachových molekul. Ještěr zjistí, kde je kořist a vydá se za ní, i když ji nevidí. Cítí ji na velkou vzdálenost. Na ostrově Mindanao a přilehlých ostrůvcích žijí v blízkosti vody, dobře a rádi plavou. Loví drobné savce, ptáky a ryby.“

Nový pár varanů přicestoval do Plzně ze soukromé krokodýlí zoo v Protivíně, kam byli asi před devíti lety přivezeni z indonéské farmy.

Plzeňská zoo chová varany od 60. let minulého století. Od té doby se zde vystřídalo na 20 druhů. Nyní jich vlastní kolem 10. Tak početnou kolekci nemá v ČR žádná další zoologická zahrada. Plzeňským teraristům se daří některé druhy pravidelně rozmnožovat – například varany smaragdové nebo *beccarii*. V roce 2006 dosáhla zoo světového prvenství v odchovu v prostředí zoologických zahrad u teprve nedávno popsaného varana modrého. Tento druh získala poté, co ještěři celníci zabavili na letišti pašerákům. (kola)

Pod hladinou jihoamerické řeky

Vánočním dárkem Zoologické a botanické zahrady města Plzně pro návštěvníky je stále specializované pobočky Akva-tera se stala obnovená sladkovodní expozice podvodního světa v jihoamerické řece Essequibo. V akváriu o objemu 250 l plave ke stovce rybiček více než deseti druhů. Jsou mezi nimi tetry, pancéřníci, krunýřovci, skaláři, drobnouštky a především masožravé piraně červené. Ty mohou měřit až 30 cm, což jim netrvá dlouho, neboť velmi rychle rostou. Jejich krmení každé úterý od 16 hod. a v sobotu od 10:30 hod. může být příjemným zpestřením návštěvy této expozice. (zt)

BRÁNA DO PŘÍRODNÍHO PARKU HORNÍ BEROUNKA

MALOPLOŠNÁ ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ V NEJBLIŽŠÍM OKOLÍ PLZNĚ BUDEME POZNÁVAT I V TOMTO POKRAČOVÁNÍ NAŠÍ RUBRIKY. V MINULÉM ČÍSLE JSME SI ŘEKLI, ŽE SE JICH ZDE NACHÁZÍ VÍCE NEŽ DESET, PŘESNĚ 11. TAKOVÝM POČTEM SE MŮŽE TĚŽKO POCHLUBIT NĚKTERÉ Z DALŠÍCH VELKÝCH MĚST ČR. PŘI VÝLETU DO ÚDOLÍ BEROUNKY NAVŠTÍVÍME DVĚ PŘÍRODNÍ REZERVACE (PR) A JEDNU PŘÍRODNÍ PAMÁTKU (PP). VŠECHNY SPOJUJE VÝZNAMNÝ JARNÍ ASPEKT, ČILI SPOUSTA JARNÍCH KVĚTIN, Z NICHŽ ŘADA DRUHŮ JE CHRÁNĚNÁ.

Naše putování zdejšími převážně listnatými a smíšenými lesy začneme v PR Zábělá na pravém břehu Berounky severovýchodně od plzeňské městské části Bukovec. Vyhlášena byla v roce 1969 – důvodem ochrany je původní smíšený dubohabrový les s význačným bylinným patrem hajních bylin jako jsou např. dymnivka dutá, jaterník trojlaločný, kopytník evropský, konvalinka vonná, pstroček dvoulistý. Lokalita o rozloze téměř 32 ha je též významná mykologicky, entomologicky a ornitologicky. Rezervaci tvoří úzký dlouhý pruh lesního porostu pokrývajícího příkré skalnaté svahy meandrující Berounky. Převažujícími dřevinami jsou dub letní společně s habrem obecným. Stáří největších dubů je odhadováno na více než 230 let. Věk jednoho exempláře je dokonce vyšší než 330 let. Na strmých skalách říčního kaňonu roste reliktní bor, tedy lesní porost, jak napovídá název, velice blízký původnímu zalesnění.

Přírodní rezervace Zábělá přitahuje bohatým zastoupením hajní květeny pozornost botaniků již od konce 19. století. Většina jejích druhů kvete z jara ještě před tím, než se stromy stihnou olistit. V té době jsou zdejší lesy nejhezčí a procházka jimi je skutečnou pastvou pro oči.

Nejvýznamnějším zástupcem živočišné říše v PR Zábělá je brouk páchník hnědý vázaný na tlející dřevo. V ČR je rozšířen pouze ostrůvkově, patří proto mezi silně ohrožené druhy; v rámci evropské ochrany přírody je zařazen do Nature 2000. Zdejší lesy ponechané již řadu desítek let přírodnímu vývoji jsou jednou z významných lokalit jeho výskytu.

Největším ohrožením pro rezervaci je její blízkost u velkého města. Z toho vyplývají negativní vlivy, jakými jsou poměrně vysoká návštěvnost, chození a zejména ježdění na kolech mimo vyznačené trasy a velké zatížení odpadky. Značné škody působí také poměrně silná populace srnčí a mufloní zvěře.

V roce 1979 byla v části rezervace a v okolních lesích na Spáleném vrchu vyznačena lesnická naučná stezka. Umístění právě do této lokality je velice příhodné, neboť věk stromů zdejšího lesa Habří byl už v 19. století odhadován na 150 – 200 let a od počátku uvedeného století v lese neprobíhaly zásadnější těžební zásahy.

Okolo roku 1850 se stala Zábělá vyhledávaným výletním místem Plzeňanů. Byl zde zřízen i tzv. „parkový les“. V 19. století nebylo možné vstupovat volně do libovolného lesa, pro vstup bylo nezbytné zvláštní povolení. To však pro Zábělský les neplatilo, byl přístupný všem. V roce 1861 byla navíc provozována trať z Plzně do Prahy, vedoucí přes Zábělou. Poté, co na ní byla roku 1889 vybudována zastávka Zábělá, území se dopravně ještě více přiblížilo městu. Brzy byla také vystavěna výletní restaurace a zbudováno několik lesních stezek. Konaly se zde studentské majálesy,

Pěchava vápnomilná
Foto (repro)

Jaterník trojlaločný

Páchník hnědý
Foto Vlastimil Cihlář

různé oslavy a ohňostroje. Místo v té době patřilo mezi nejnavštěvovanější v okolí Plzně, Plzeňané ho měli dokonce ve větší oblibě než Bolevecké rybníky a Borský park. Stinnou stránkou byla ovšem značná devastace zdejší jedinečné přírody. Naproti tomu stojí skutečnost, že rekreační využívání zdejších lesů je

ochránilo před zásadnějšími lesnicko-hospodářskými zásahy. Po druhé světové válce zájem o Zábělou rychle upadal, i když „parkový les“ fungoval až do roku 1955. Dnes zdejší bývalou výletnickou slávu připomínají už jen těžko znatelné základy restaurace.

Návrat zpět do Plzně je možný po lesnické naučné stezce. Jak napovídá název, seznamuje nejen s okolní přírodou a historií lokality, ale podává informace o lesním hospodářství, druzích lesa a jejich pěstování a také o působení člověka na přírodu. Naším doporučením je však pokračovat po zelené turistické stezce dále údolím Berounky a výlet ukončit až v Chrástu. Pro ty, které nezačnou bolet nohy už po pár kilometrech, navrhujeme návrat po protějším břehu po žluté turistické značce končící na konečné stanici autobusu na Bílé Hoře. Stačí přejít Dolanský most, po silnici vystoupat na náhorní planinu nad řekou a napojit se na zmíněnou turistickou stezku. Brzy se před námi objeví kouzelné místo se zříceninou hradu Věžka, kostelem a hřbitovem obce Druztová a romantickými výhledy na Berounku. Osluněné stráně zdobí zjara trsy chráněné tařice skalní, ale roste zde i řada dalších zajímavých květin. Z rybníčka bude naše kroky doprovázet masové kuňkání žab.

Cesta vede stále lesem nad Berounkou. Mineme skály a stromy porostlé břečtanem. Až dojdeme do míst, kde nám bude lesní porost svojí skladbou připomínat lesy v Zábělé, jsme v další přírodní rezervaci, a to Háj. Vyhlášena byla na výměře přes 11 ha, obdobně jako PR Zábělá, v roce 1969. Chrání přirozený smíšený porost (dubohabrový les) s bohatou hajní květenou.

V nedaleké přírodní památce (PP) Malochova skalka roste tráva pěchava vápnomilná, která zde dosahuje nejzápadnějšího místa výskytu v ČR. Rád sem chodíval významný plzeňský a západočeský botanik František Maloch, na což upozorňuje pamětní deska na jednom ze zdejších četných spilitových výchozů. Od roku 2003 nese jeho jméno také naučná stezka mezi Bílou Horou a Druztovou s 11 zastávkami a naučnými tabulemi. Jejím autorem je absolvent Fakulty pedagogické Západočeské univerzity PhDr. Petr Charvát. F. Maloch (1862 – 1940) sestavil cenné herbáře čítající přes 25 000 položek, jeho botanická encyklopedie je stále aktuální učebnicí o květeně Plzeňska.

Komu se podaří absolvovat výlet po obou březích Berounky, projde celou Evropskou významnou lokalitou Natura 2000 představovanou oběma přírodními rezervacemi a PP Malochova skalka. Od zříceniny Věžka půjde po nejstarší turistické stezce v okolí Plzně. Ve spolupráci Obce Plzeňské a Klubu českých turistů byla dokončena v roce 1893. Od Zábělé až po Bílou Horu bude hostem přírodního parku Horní Berounka.

(zh)

Botanické srdce zahrady - zásobní skleník pro expoziční rostliny

V Zoologické a botanické zahradě města Plzně může návštěvník obdivovat květinové výsadby především ve volné přírodě. Druhá rozmanitost umožňuje, že rostliny kvetou od časného jara, prakticky už od konce zimy, až do pozdního podzimu. Skleníky nabízí zahrada dva. Je to dáno hlavně tím, že jejich ekonomická náročnost je vysoká a není proto snadné prosadit výstavbu dalších. Sukulentní skleník u tučňáků z roku 1993 byl první, který zde byl postaven pro veřejnost. Nový skleník otevřený v prosinci 2014 představuje středomořskou flóru a faunu.

V zahradě stojí ale ještě jeden, vlastně nejdůležitější – zásobní. Nachází se v zázemí za Tropickým pavilonem, pro návštěvníky není přístupný, ale pro zahradníky má velký význam. Je to místo, kde se rostliny množí, pěstují se od semen a připravují pro výsadby do expozic. A právě tento skleník byl v loňském roce prakticky celý přestavěn.

Původní skleník stál na tomto místě již od sedmdesátých let minulého století a poslední větší opravou prošel v roce 1997. Do konce osmdesátých let se v něm pěstovala zejména zelenina jako krmivo pro zvířata a okrajově tropické rostliny do terárií. Až začátkem devadesátých let se sortiment změnil na rostliny a dřeviny z celého světa, které byly tolik potřebné do nově vznikajících výsadeb. S postupným ničením původních biotopů ve světě narůstala i potřeba podílet se na záchraně rostlinného genofonu a pěstovat druhy, které jsou na pokraji vyhynutí anebo již vyhynuly. A proto se zde objevily ohrožené rostliny Madagaska-

ru, jižní Afriky, Taiwanu, Nového Zélandu, Chile a další. Každá výše uvedená oblast má jiné klimatické podmínky a tudíž je nutné tyto rostliny pěstovat odděleně. Těmto požadavkům se přizpůsobilo i členění skleníku, kdy vzniklo sedm oddělených sekcí s odlišnými teplotními a světelnými podmínkami. Dvě z nich patří tropickým rostlinám – palmám, orchidejím, kapradinám, latinskoamerickým broméliím. Tyto části jsou energeticky nejnáročnější, vytápějí se na 20 °C. Třetí oddělení je věnováno sukulentům Madagaskaru a jižní Afriky, ve čtvrtém jsou africké pelargónie, cibuloviny a dřeviny, které se od dubna do září vystavují na letních záhonech.

Pátá sekce je bez topení, kde se v zimě udržuje teplota kolem 5 °C a jsou v ní umístěny rostliny z Nového Zélandu, jižní Afriky, Chile a Středozemí. Šestá a sedmá část jsou chladné skleníky s teplotou kolem 5 až 10 °C v zimě a jsou zde převážně větší dřeviny Nového Zélandu, Jižní Ameriky, Austrálie, Taiwanu a Číny. Celková plocha skleníku je 558 m.

V letošním roce by se mělo pokračovat s úpravou venkovních pěstebních ploch. V plánu je oprava stávajících pařenišť a výstavba několika dalších, vznik nových ploch pro stínoviště, kam se v létě dávají nádobové rostliny a dřeviny, které nenašly uplatnění ve venkovních letních záhonech. Počítá se rovněž s novými boxy pro zahradnické substráty a hlavně odpovídajícím zázemím pro zahradníky s dostatečným prostorem pro skladování nářadí, hadic, květináčů a zahradní techniky.

Mgr. Václava Pešková

Zahajují mravenci

Zoologická a botanická zahrada bude letos patřit nejen oslavám řady výročí ale také Roku botaniky 2016. V březnu ho otevřela výstava v pavilonu nosorožců nazvaná Rostliny a mravenci. Rostlinná říše poskytuje této skupině blanokřídlého hmyzu domov a potravu, ale prospěšnost je oboustranná. Mravenci rostliny opylují nebo je pomáhají rozšiřovat. (rd)

Kmotři se představují

Mějte i Vy v zoo své zvířátko!
Stačí si vybrat a zavolat 378 038 303 (325).

Zemědělské družstvo vlastníků v Mladoticích na severním Plzeňsku, jakožto přední chovatel přeštického černostrakatého prasete, je sponzorem jeho chovu na statku Lüftnerka. Letošní lednová „úroda“ selat – narodilo se jich 14 – dělá z prasnice Betyňky prvotřídní matku. Vždyť průměr narozených selat v jednom vrhu je v Mladoticích 11,6 a odchovat se jich podaří, opět v průměru, 9,6.

ADOPCE MÍŘÍ DO KRÁLOVSTVÍ JEDU

Možnost pomoci rozvoji plzeňské zoo formou adopce zvířete trvá již více než 20 let. Její pracovníci si velmi váží každé pomoci, nejen finanční. Dost často se z návštěvy v mateřské či základní škole, která je adoptivním rodičem zvířete, vrací doslova zavalemi sušeným pečivem a na podzim kaštanů a žaludů. Počet uzavřených adopcí dosáhne již brzy čísla 1 300. Ty se stávají v posledních letech rovněž dárkem k narozeninám, svatbě, vánocům a nebo prostě vzniknou jen proto, aby měl někdo radost. To samozřejmě těší. Vyslovené vánočních bylo tentokrát 12. Přibývají i adopce čestné, spojené například s pokřtěním mláďete, a adopce reciproční. Tou je například adopce udělená za sběr hliníku ZŠ a MŠ Ludvíka Očenáška Dolní Bělá.

Své patrony si také začínají získávat obyvatelé expozice Království jedu. První byla adoptována kobra siamská a sice Středoevropskou asociací přátel zoo (CEAF ZOO). Pozadu nezůstal ani věrný fanoušek a spolupracovník zoo, pan Pavel Toman z Blovic, který ke zmizí gabunské přibral taipana a mambu černou a nápadem kmotrovství již dávno prodchnul celou svoji rodinu. Kmotry už mají rovněž užovka růžkatá, druhá mamba černá, chřestýš a pár kober červených.

Mgr. Marin Vobruba, tiskový mluvčí

Den na statku

Věra Janečková, SOŠ Stříbro

Na střední škole jí předcházelo mnoho příprav. Studenti se rozhodli, že vybraným žákům vyššího stupně z 1. ZŠ v Plzni-Bolevo představí stručně, leč výstižně, zajímavě a občas i hravou formou, co vše obnáší práce na statku při chovu a ošetřování dobytka. Co všechno musel a musí správný hospodář ovládat a co kdysi musely umět i hospodyně, které zpracovávaly mléko. A tak se na Lůftnerku jelo ze Stříbra s velkým vybavením. Aby byla iluze bývalých časů na vesnici co nejvěrohodnější, přijeli mnozí studenti, vzdor vlezlé zimě, ve stříbrských krojích.

V devět hodin už bylo na statku v zoo pěkně rušno. Všichni společně – studenti, učitelé, ošetřovatelé, organizátoři – připravovali stanoviště pro jednotlivé soutěže, které byly součástí poznávacího dopoledne.

A co museli žáci základní školy absolvovat, aby alespoň z části poznali život na statku?

Nejdříve se rozdělili do družstev, neboť připravený program probíhal souběžně na několika

Vítejte na Lůftnerce...

stanovištích. Ošetřovatelé je stručně seznámili se zvířecími obyvateli statku. Potom si už žáky přebírali studenti a prostřednictvím soutěží je uvedli do zákonitostí chovu skotu v domácích podmínkách. Nastalo velké soutěžní klání. Žáci přehazovali v časovém limitu seno, čas se měřil i u dojení z umělého vemene a pití mléka. A další úkol: správně vybrat krmení a určit krmné dávky. Zástupci družstev předváděli i zručnost při zpracování mléka. Vyráběli sýrové korbáčiky. Nejšikovnější soutěžící se chlubil korbáčkem dlouhým přes čtyři metry! Kdo chtěl, měl možnost si vyzkoušet i další možnosti zpracování mléka za pomoci nástrojů, které vyráběli a používali naši předkové. Zájem byl značný. A tak se mléko odstředovalo, ze smetany se ručně stloukalo máslo a z kyselého mléka se lisoval tvaroh.

Kdo dřív přehází seno...

Odměnou za trochu námahy byly ochutnávky domácích sýrů a koláčků dovezených ze Stříbra. A také filmování. Kameraman Josef Korec natáčel při Dnu na statku záběry do posledního ze čtyř výukových filmů pro promítání na zrekonstruovaném letním amfiteátru. Pojednávat bude právě o zpracování zemědělských produktů – tradičními i současnými technologiemi. Nechybělo pochopitelně slavnostní vyhlášení vítězů a předání chutných cen.

Dopolední program byl u konce. Všem účastníkům se natolik líbil, že jsme si slíbili v Dnech na statku pokračovat. A pozvání jsme dostali rovněž na zářijový festival tradičních řemesel a dovedností.

Výuka mezi zvířaty je žádaná

Loni využilo nabídky Environmentálního centra Lůftnerka v plzeňské zoologické a botanické zahradě 800 skupin – celkem 15 556 účastníků. Bylo to opět více než v roce předchozím! Školy měly možnost si zakoupit na výukové programy za velmi výhodných finančních podmínek školní výukovou permanentku. Nabídky využilo 58 školských subjektů povětšinou z Plzně a blízkého okolí, z toho bylo 13 mateřských škol.

I loni byla část výukových programů inovována na základě požadavků učitelů a v souvislosti se změnami v umístění zvířat. Především u menších a malých živočichů jich není během roku málo! Celkem si mohly v roce 2015 školy vybírat z 36 výukových programů. Velkému zájmu se těšily tematické environmentální dny věnované především atraktivním setkáním dětí přímo s ošetřovateli jednotlivých zvířat.

(rd)

Dům přírody v Klenčí se otevřel veřejnosti Výkladní skříň Českého lesa

Na školní výlet do Českého lesa? To je určitě dobrý nápad. Tím spíše, že od letošního roku se chráněná krajinná oblast prezentuje v koncentrované podobě a na jednom místě – v Domě přírody v Klenčí pod Čerchovem. Doporučující návštěva tohoto nového environmentálního zařízení není rozhodně zrazováním od autentického poznání nejzajímavějších lokalit tohoto pohraničního hvozdu. Je spíše návodem ke skloubení obojího, poněvadž expozice v Klenčí nabízí procházku po krajině Tachovska a Domažlicka od její kolonizace ve 12. století po současnost.

Dům se nachází ve dvou podlažích zrekonstruované tzv. Staré pošty v centru městyse. V poschodí je umístěna expozice, v níž se bude dětem rozhodně líbit. Je svým způsobem pojata jako divadlo a návštěvníci v ní nahlednou do jednotlivých dějství historie Českého lesa. Najdou zde původní les, do něhož pronikali první osadníci a získávali na jeho úkor prostor pro sebe a svá hospodářství. Nemůže samozřejmě chybět zmínka o zdejších sklářských hutích. A to je právě téma, které lze vhodně spojit i s poznáváním přímo v terénu. Stačí vyrazit na Tachovsko a vydat se po naučné stezce Sklářství v okolí Lesné. Sklárna ve Staré Knížecí Huti byla založena již v roce

1607. Jednotlivá zastavení ale nepojednávají jen o sklářství, nýbrž také o lese a proměně zdejšího života a krajiny v průběhu času. Radikální změna přišla po roce 1945 s vysídlením německého obyvatelstva. Vesnice rychle zpustly, domy se rozpadaly, hlavní slovo měla opět příroda. Právě tehdy se formovala současná tvář Českého lesa.

Expozice ve spodní části objektu je zaměřena odborněji, ale ani tady není zapomenuto na děti. Průvodcem jim bude Čáp bílý. Na chvíli se také promění v přírodovědce.

Na závěr prohlídky shlédnou návštěvníci film o Českém lese na téma Člověk a příroda, který je současně pozvánkou k poznávání tohoto zajímavého území při hranici se SRN.

Chráněná krajinná oblast Český les se rozkládá na území dvou okresů – Tachov a Domažlice. Je logické, že když v prvním, na Přímdě, má sídlo, svou výkladní skříň umístila ve druhém.

(zh)

Pohled na Haltarvu.

Mezinárodní spolupráce zachraňuje ZMIJI LATIFOVU

(Dokončení z minulého čísla.)

Víkend v údolí Lar.

Vedení dokumentace. Vpravo Jan Dohnal.

Foto Majid Mashady

V roce 2015 se zúčastnil terarista plzeňské zoologické a botanické zahrady JAN DOHNAL I. mezinárodní záchranné expedice do údolí Lar v Íránu. Jejím posláním je záchrana endemické a silně ohrožené zmijs Latifovy (*Montivipera latifii*). V minulé části svého autentického vyprávění (IRIS 4/2015) se podělil o první zážitky po přeletu do Íránu. Popsal hlavní jednání na zdejších úřadech a institucích v souvislosti s ochranou zmíněné zmijs i velký úspěch expedice spočívající ve změně získávání séra ze zmijs Latifových.

Druhá část postřehů z expedice nás zavádí přímo do míst, kde tento endemický had žije a kam se autor příběhu o záchraně tohoto vzácného druhu chystá znovu. Z ČR sem vyrazí autem a po celou expedici ho bude doprovázet televizní kameraman.

Příroda, strachuj se, přijeli nomádi

Počátkem června se vracíme z hor zpět do údolí a nevěříme vlastním očím. To, co se zde děje, je neuvěřitelné. Všude jezdí kamiony, stovky aut se navzájem kříží a tisíce ovcí začínají likvidovat biotop zmijs. Byl to hrozný pohled. Co dokáže udělat člověk během pár dní z panenské přírody je opravdu neuvěřitelné. Je pravda, že to byly první dny, kdy nomádi přijížděli do údolí, takže v následujících dnech se situace trochu uklidnila, ale ohromné množství ovcí pokračovalo v likvidaci porostu. Je nejděsivější, že současná zdejší populace ovcí čítá „pouze“ okolo 50 000 zvířat, jenže íránská vláda je údajně ochotna vydat licenci na chov až 250 000 ovcí a koz! Pokud by se tak stalo, mělo by to fatální následky a pro populaci zmijs by to zcela určitě znamenalo konec. Troufnu si říci, že už dnes je údolí Lar aktivitou nomádů zničeno z 80 procent a z poměrně běžného hada, jímž zmijs Latifov bezpochyby v sedmdesátých letech minulého století byla, se stává jeden z nejvzácnějších hadů druhů na světě.

Bohužel komunita pasáků ovcí je poměrně málo gramotná a většina z nich pochází z Afghá-

nistánu. O přírodě a hadech vůbec nic netuší, ale vědí, že pokud zmijs uštkne ovci a ona zajde, přijdou o už tak mizivou výplatu. To je jeden z důvodů, proč nomádi zmijs zabíjejí.

Je zábavné pozorovat, jakou pozornost, jakou první cizinec, kterého kdy viděli, v každé vesnici vzbuzují. Vzhledem k jazykové bariéře ale není možné, abych s místními komunikoval a cokoliv se jim pokusil vysvětlit. A tak se s nimi každý podvečer snaží seznamovat Hani a Barbod a objasňovat jim problémy, jež údolí Lar a zmijs Latifov sužují. Několikrát se stalo, že se k nám domorodci nechovali dobře a vůbec jsme se nesetkali s pochopením. Naštěstí jsou však mnohem častěji pozitivní reakce.

Dalším problematickým jevem, s nímž se v údolí setkáváme, je turismus. Lar se totiž nachází necelé dvě hodiny jízdy od západního okraje Teheránu. Cestování je v Íránu poměrně populární. Celé rodiny vyjíždějí do přírody, kde si samozřejmě rozdělají oheň, pokouší se chytat ryby a při odjezdu „zapomenou“ veškeré odpadky na místě. O jejich antipatii k hadům nemluví.

Naši budoucí spojenci – děti

Zažádali jsme, aby do našeho projektu byly začleněny rovněž školy z vesnic Polur a Rine. Máme v plánu pro děti připravit workshop s ukázkou plazů, prezentace, edukační hry a také bychom s nimi rádi uklidili alespoň malou část údolí, aby se cítily do ochrany zmijs aktivně zapojeny. Je to asi jediné, co v této chvíli můžeme udělat: Vzbudit v budoucí generaci zájem o íránskou přírodu.

Hadů plno, zmijs Latifov žádná

Práce v terénu je poměrně složitá. Chybí nám informace jak a kde hady hledat. Jediné oficiální zdroje jsou více než 20 let staré a za tu dobu se toho v údolí hodně změnilo. Když jsme koncem dubna a v první dekádě května neobjevili jedinou zmijs Latifov, musím přiznat, že nás

to přivádělo k šílenství. Jiné hady jsme totiž nacházeli ve značném množství. Až 12. května se na nás usmál štěstí a konečně jsme našli prvního hledaného jedince. Byla to pro nás samozřejmě velká událost, nikdo z nás předtím zmijs Latifov neviděl živou. Od této chvíle se nám poměrně dařilo je úspěšně vyhledávat. Objevili jsme dvě velmi dobré lokality, a to Alarm a Charsang. V údolí Alarm se nám podařilo v průběhu dvou půldenních návštěv najít 14 hledaných hadů a v údolí Charsang sedm. Ale rozhodli jsme se netrávit zde další čas a věnovat ho průzkumu dalších míst výskytu zmijs. Nejlepší oblasti jsou na úplném konci údolí, kde není tak velký turistický ruch a nomádi zde nejsou tak aktivní.

Každé odchycené zvíře označíme zastřížením ventrálního štítku, zvážíme ho a změříme. Vyfotografujeme foliosu hlavy, deformace štítků a jizvy na těle. To by nám mělo posloužit k dalšímu rozpoznání jedince. O každém hadu se vede pečlivá dokumentace s fotografiemi lokalit výskytu, mapou, GPS body a teplotami. V roce 2016 máme v plánu začít používat metodu značení pomocí mikročipu, který by usnadnil následnou identifikaci zmijs.

Dobré zprávy pro Lar

V údolí Alarm se nachází pouze jeden nomádský stan a nevelké množství ovcí, proto usilujeme o jeho uzavření. Nevede zde žádná dopravní komunikace, celé je sevřené mezi vysokými horami. Biotop je pro hady perfektní a zmijs populace velmi početná. Uskutčnilo se několik jednání, která jsou příslibem pro řešení situace v roce 2016. Povzbudivá je zpráva, že Pars herpetologický institut (herpetologický institut) má již pozitivní zkušenosti z provincie Chuzestan, kde se mu podařilo uzavřít oblasti výskytu mloka Neurergus kaisereri a odbor životního prostředí zde postavil stanici pro strážce. Jsou to dobré zprávy nejen pro zmijs Latifov, ale pro všechny druhy obývajících údolí Lar. (rd)

Pro radost návštěvníků, pro radost vlastní

*Chlapče,
právě jsi se
upsal čertu.*

Foto IRIS
Miroslav
Volf

Adventní program na statku Lüftnerka v Zoologické a botanické zahradě města Plzně stovky návštěvníků nikdy nenaláká. Ostatně, kam by se také vešli. Je spíše o vzájemném předávání radosti a příjemných pocitů. Účinkujícími na přítomné a obráceně. Ano, skutečně, i ti první sem velmi často přicházejí pro svoje potěšení, pro radost, pro hezké sobotní odpoledne. Při adventu 2015 tomu tak bylo dvakrát. O mikulášském a čertovském odpoledni a při živém betlému. V maskách čertů, andělů, Mikuláše se sešla tentokrát vynikající parta mladých lidí, která si to odpoledne náležitě užila. Sami si připravili převleky, jejich scénář byl nápaditý a plný překvapení. Jako by lidé tušili, jak hezké to na statku bude, přišlo jich tolik, že ještě hodinu po zahájení programu stál před kovárnou proměněnou v peklo zástup rodičů s dětmi. Čerti přidávali nové a nové kousky, děti se jich bály, což mírnil Mikuláš s anděly. A celá partička mladých

lidí spojených pro toto odpoledne, nadšenců a naprostých dobrovolníků, byla ráda, že to návštěvníky baví stejně jako je.

Všichni přijeli auty, další peníze investovali do originálních masek, čas také není zadarmo. Přesto se nikdo nezeptal, kolik za to dostanou. Zato mluvili o tom, že za rok do toho půjdou určitě znovu a že už teď ví, čím to vylepší.

Mikuláš v zoo je tradičně spojen s uspáváním medvědů. V jejich ubikacích ochotně podával příchodím výklad ošetřovatel Tomáš Košťatka. Měl už po pracovní době, doma na něj čekala rodina. „Copak je můžeš odmítnout, když vidíš jak jsou natěšení podívat se naposledy na medvědy než ulehnu k zimnímu spánku?“, byl jeho komentář.

Živý betlém z Dobřan.

Při živém betlému, tentokrát v podání amatérské herecké společnosti při lidové muzice Vozembach z Dobřan, bylo oné oboustranné radosti ještě více. Na představení a celkové atmosféře to bylo rozhodně znát. Nadšení účinkujících se nedalo přehlédnout. Z každé scénky, z každé koledy bylo cítit, že tahle sešlost chce vydat maximum ze svého hereckého a pěveckého talentu. Poněvadž je ráda za příležitost si zahrát, neboť hraní je baví a těší.

Bylo to poprvé, co se hráli příběh o narození Syna Božího mimo svou „mateřskou scénu“ na dvoře Základní umělecké školy J. S. Baacha v Dobřanech. Věrne společně s nadšenými di-

Konec zimy 28. února.

Foto Michal Martan

váky, že jejich premiéra v zoo nebyla zároveň derniérou. Naopak, že je budeme vidět častěji.

Vychutnat si přicházeli návštěvníci do zoologické zahrady i Štědrý den. Z jejich zájmu mohli pořadatelé dopoledního programu nabízejícího chytání zlaté rybky, naučnou soutěžní stezku vánočními tradicemi, Vánoce u šimpanzů, mít jen radost. A také ji měli. I oni se na něj upřímně těšili. I když to byl, a chvillemi obzvlášť, pěkný masakr. Jen dopoledne přišlo přes 1 500 lidí a většina nabízený program neminula. Ale hlavně: dárečky pod stromček se dostaly na všechny, žádné dítě neodcházelo se slzou v oku nebo zklamané, přežily „zlaté“ rybky, pořadatelé nebyli ušlapáni. Lidé byli trpěliví, tolerantní, svátečně naladěni. Začínaly přece právě Vánoce!

Tak to si teda užijeme, proklamovali matka Alena Kozáková a syn Tomáš, hlavní protagonisté letošního Vyhánění zimy z plzeňského dolíku. A slovu dostáli. Ona v roli vlezlé a neodbytné zimy, on jako Jaromil VII. A užít si to přišlo i všech těch několik set přítomných. Barometr atmosféry to jasně prokázal. Stejně jako zázrak u seřadění na Vinicích. Za pět minut dvě zde postávalo několik jedinců, před čtvrt na tři odsud vykročil průvod nejméně o 350 účastnících.

František Hykeš

Expedice za poznáním

CELÝ SVĚT NA DVOU OSTROVECH

Text a foto Ing. Radoslav Kozák

POZNAT ZA TŘI TÝDNY AOTEAROU, „ZEMI DLOUHÉHO BÍLÉHO OBLAKU“, JAK SE JMENUJE NOVÝ ZÉLAND MAORSKY, JE NEMOŽNÉ. V DOBĚ VYMEZENÉ DOVOLENOU ČESKÉHO ČLOVĚKA ČI NABÍDKAMI ZÁJEZDŮ CESTOVNÍCH KANCELÁŘÍ, LZE TUTO ZEMI HOR, VODOPÁDŮ, SOPEČNÝCH OBLASTÍ, DEŠTNÝCH LESŮ, JEZER A ÚCHVATNÝCH ZELENÝCH PLOCH JENOM „OCHUTNAT“. PO 35 HODINÁCH PŘESUNU Z PRAHY PŘES AMSTERDAM A SINGAPUR A PŘEKROČENÍ POLOVINY ČASOVÝCH PÁSEM, CO JICH NA ZEMI JE, JSME DRAMATICKY PŘISTÁLI V SILNÉM VĚTRU V NEJVĚTŠÍM MĚSTĚ JIŽNÍHO OSTROVA CHRISTCHURCH.

Nový Zéland je opravdu místem, které lze z hlediska přitažlivosti pro turisty charakterizovat známým rčením „celý svět na dvou ostrovech“. Na straně druhé se vyznačuje geotermální výjimečností a projevy vulkanické činnosti, jež lze vidět málokde. Množstvím endemických druhů fauny a flóry je překvapen snad každý návštěvník. Pří-

roda Nového Zélandu je skutečně unikátní. Devadesát procent rostlinných druhů se vyskytuje pouze zde. Polynézan Kupe, který sem připlul podle pověsti jako první, po něm Maorové na přelomu 13. a 14. století a Abel Tasman v roce 1632, ti všichni museli být v vytržení z ráje ptactva a vodních tvorů. V té době bez přirozených

nepřátel. Takové štěstí ovšem Tasman neměl, neboť hned po vylodění jej v zálivu Golden Bay přepadli Maorové a výprava skončila tragédií. Anglickou državou se stal Nový Zéland až po roce 1769, po vědecké výpravě Jamese Cooka.

Pokračování na straně 18.

Pokračování ze strany 17.

VLAJKA S KAPRADINOU

Významnou část země pokrývají deštné pralesy. Stovky druhů kapradin (nejvyšší je Mamaku – až 16 metrů) daly svým druhem *Ponga* podnět pro změnu současné vlajky Nového Zélandu. Bude na ní stříbrný list stromové kapradiny – podobně jako ji má ve znaku proslulé národní ragbyové družstvo. Nyní je vlajka ve stadiu schvalování.

Dalším významným symbolem Nového Zélandu je pták kiwi, který ptákem vlastně ani moc není. Nejenže nelétá, ale navíc nemá pořádné peří, spíše něco, co se podobá srsti savců. Jeho čichové buňky spojené s čichovými laloky v mozku cítí žížaly a brouky pod silnou vrstvou země. Stará maorská pověst vypráví o tom jak kiwi ztratil svá křídla: Když Tane Mahutu kontroloval les a zjistil, že stromy umírají kvůli hmyzu, který je pojídá, svolal všechny ptáky z nebes a požádal je, aby někdo z nich sestoupil dolů na zem a žil v lese. Ti ale nechtěli opustit prosluněné nebe a zachránit les, v jehož korunách měli hnízda. Všichni – až na jediného: kiwiho. Ten zůstal na studené a vlhké zemi. Ztloustnul, jeho nohy se staly silnějšími, aby mohl hrabat a hledat v půdě potravu. Ztratil barevné peří a křídla a nikdy už neuviděl denní světlo a nemohl se vrátit k nebesům. Za to se stal statečný kiwi nejznámějším a nejvíce milovaným ptákem ze všech. Tolik pověst. Ve volné přírodě tohoto ptáka-neptáka spatřit téměř nelze, poněvadž žije nočním životem. Prospat dokáže až 20 hodin denně. Má dlouhý, zahnutý zobák. Roztomilí ptáci vytvářejí páry na celý život a dožívají se 25 až 50 let věku. Samička snáší jedno velké vejce, na němž sedí sameček až tři měsíce. Kdo chce kiwiho vidět, musí do záchranné stanice v Rotorui, kde se ve sterilním, ti-

„Vánoční“ strom.

chém a temném prostředí ptáci úspěšně chovají. V umělé líhni lze dochovat až 70 procent narozených jedinců oproti pěti procentům v přírodě. Před příchodem lidí prý žilo – nemaje žádného přirozeného predátora – 12 milionů kiwi. Jaký je stav dnes, kdy na ptáky útočí zavlečené druhy savců, je zřejmé. Je jich jen 70 000 a záchranné programy běží již do roku 1991.

CÍTÍM SE DOBŘE

Faunu a flóru, které se na Zélandu vyvinuly vzhledem k dlouhodobé izolaci ostrovů převážně jako endemické druhy, nelze při nejlepší vůli poznat a prozkoumat v řádu týdnů. Zajímavým

stromem je bezesporu *Cabbage tree* (stromovitě zelí). Mladé listy chutnají jako zelí, odtud jeho název. Na Severním ostrově je nejvyšší dřevinou *Tane Mahutu*; „Pán lesa“ je vysoký 51 m a obvod měří 15 m. Naprostým unikátem, který jsme obdivovali v řadě míst, je strom s plnými červenými květy *Pohutukawa*. Kvete a zdobí se o Vánocích.

Další zdejší zajímavou rostlinou je *Manuka* – balмін košťatý. (Slovo manuka znamená v maorštině „cítím se dobře“, nebo „zabíječ bakterií a plísni“.) Účinky předčí známý australský Tea tree oil.

Fauna Nového Zélandu, to jsou především endemické druhy ptáků, většinou nelétaví. Létání nebylo potřeba, protože tu dříve nežili žádní pozemní dravci. Evropané ovšem přivezli drobné šelmy, jejichž přítomností příroda trpí. Některé druhy, například kakapo soví či slípka takahe, jsou zachraňovány převozem na ostrovy předem zbavené predátorů. Největší nepřítel ptáka kiwiho se jmenuje possum. Vypadá sice jako přítulná myš, ale ve skutečnosti zabíjí ptáky a žere jim potravu a vejčka. Ničí stromy a přenáší nemoci. Je huben ve velkém pomoci návnad, roznášených vrtulníky. Dlužno říci, že prozatím nepříliš úspěšně.

OCHUTNÁVKA Z OBOU OSTROVŮ

Během naší cesty po Novém Zélandu jsme navštívili řadu míst. Soustředím se alespoň na nejzajímavější.

Singapur: Tento nezávislý stát, neustále se zvětšující zaspáváním okolního moře pískem s nynější rozlohou 710 km² a s 5,5 milionu obyvatel, udiví turistu svoji čistotou a zjevným bohatstvím. Po příletu na okázale vybavené letiště nás překvapily koberce rozprostřené prakticky po všech letištních halách. Poněkud nás zaskočila nezvyklá vlhkost a vedro.

Christchurch: Obdiv zaslouží především rozsah oprav a výstavby, které následovaly po ničivém zemětřesení v roce 2011. Město charakterizuje staroanglická architektura, zelené parky a zahrady. Jako snad každé město na Zélandu má botanickou zahradu, zde založenou již v roce 1863. Procházka po ní může zabrat celý den.

Banks Peninsula: Poloostrov vulkanického původu má velmi zajímavé pobřeží. Stal se dějištěm krvavého střetu Maorů s Evropany, který posléze vedl k podepsání smlouvy Waitangi; ta mimo jiné prohlásila britskou suverenitu na Novém Zélandu.

Jezero Tekapo: Je snad nejvíce fotografovaným místem Zélandu. Za příznivého počasí, na které jsme měli štěstí, je odsud báječný pohled na Mt. Cook, impozantní, 3 755 metrů vysoký nejvyšší vrchol Nového Zélandu. V Národním parku stejného jména je celkem 19 vrcholů převyšujících 3 000 metrů nad mořem. Edmund Hillary, první pokořitel Mont Everestu zde začínal lezeckou kariéru. Okolní pánev Mackenzie Basin je nazvána po skotském zloději ovci, který ji za dramatických okolností prozkoumal.

Bludné balvany v Moeraki: Jsou neuvěřitelné útvary, skoro pravidelné kamenné koule. Na rozdíl od ledovcových bludných kamenů vznikají údajně chemickou reakcí na mořském dně. Jejich stáří je odhadováno podle průměru koulí na 4 až 120 milionů let.

Petrified Forest: Zkamenělý les, velmi nezvyklé pobřežní útvary, obrovské rostliny ký-

vající se ve vlnách, mohli bychom tam být celý den.

Milford Sound: V průvodech je označován jako nejkrásnější fjord Zélandu. Naše loď vyplula zhruba 15 km na volné moře, otočila se a zvolna mýjela strmé skalní stěny s malebnými vodopády. James Cook, objevitel této části země měl smůlu, že Milford Sound vzhledem k jeho úzkému ústí v roce 1770 minul.

Bludné balvany v Moeraki.

Ledovce Fox a Franz Josef: Hezký kout horské přírody. Jenže navzdory našemu exprezidentovi se planeta otepluje a ledovce mizí. Z povoleného místa lze spatřit jen malou část „věčného“ ledu.

Wellington: Již příjezd trajektem po rozloučení se s jižním ostrovem byl působivý. Hlavní město Zélandu leží v malebné přístavní zátce a je plné moderních staveb. „Museum of New Zealand Te Papa Tongarewa“ je největší národní muzeum na světě. K eliminaci případných otřesů při častých zemětřeseních je postaveno na pilotech. Stojí opravdu za návštěvu, všechny expozice nelze obsáhnout snad ani za týden. Na nejfrekventovanějším náměstí Civic Square jsme se stali svědky velké manifestace Maorů za práva původních obyvatel Nového Zélandu. Celá akce byla velmi emotivní a působivá.

Tongariro Alpine Crossing: Túra sopečnou oblastí dlouhá 20 km trvala s výstupem na sopečnou horu Mont Tongariro přibližně šest hodin. Turista jde barevným světem sopečných kráterů okolo sirných jezer různého zabarvení. Dobrodruhům vadí na části trasy perfektní chodníky s protiskluzovou úpravou.

Rotorua, vulkanické areály Waimangu, Wai O Tapu: Městečko Rotorua má pověst nejsmradlavějšího města na světě a přezdívá se mu Stinky Capital (hlavní město smradu). Ze země i z kanálů vychází pára a občas se propadne půda. Celou oblast změnil v roce 1886 výbuch sopky Momt Torawera. Tříhodinové ohnivé peklo vytvořilo tektonický příkop v délce 17 km. Událost si tehdy vyžádala 153 lidských životů a pohřbila tři maorské vesnice. Při prohlídce areálů trávící tři a půl hodiny jsme mohli obdivovat bublající horská jezera a jezírka, kouřící věže Cathedral Rocks, křemičité a sirné útvary, terasy, gejzíry a modrý kráter Inferno s vodou o teplotě 80 °C. Nejrůznější termální útvary černé, bílé, červené, fialové, zelené, oranžové a žluté barvy se vyskytují v množství a tvarech, které jednotlivě nejde popsat.

Coromandel Peninsula: Nabízí pláž s horkou vodou u studeného Pacifiku. Po vypůjčení lopaty a rýče lze vykopat v písku díru, v níž se objeví teplá voda. Pár kilometrů pod pláží teče totiž láva, která vystoupá a ohřeje vodu až na 60 °C.

Auckland: Zde náš pobyt na Novém Zélandu končil. Je to snad jediné zdejší velkoměsto s výškovými budovami a s klasickým obchodním centrem. Žije v něm 1,5 milionu obyvatel.

Změnil se nám letopočet, ale my stále putujeme po naší planetě a poznáváme její biotopy. Tentokrát se zastavíme v místech, která lze navštívit od konce roku 2014 i v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. Vítejte v mediteránní oblasti. Vyzkoušejte si svoje vědomosti o této krajině obepínající Středozezemní moře, podle níž dostala český název Středomoří – třeba vyhrájete některou ze zajímavých cen! Hned úvodem jedna zajímavost: S přírodním společenstvím podobným tomuto se lze setkat i na jiných místech zeměkoule: v jižní Austrálii a na západě USA, kde je nazýváno chaparral.

- 1 Pro Středomoří jsou příznačné bylinky. K nejznámějším patří rozmarýn, levandule, dobromysl, majoránka, šalvěj, tymián. Jedna z nich se prodává u nás jako koření oregano. Víte která?
- 2 Tato oblast je domovem i dalšího známého koření – bobkového listu. Jak se jmenuje keř, z něhož se získává? Napovíme, že se mu někdy říká keř vítězů.
- 3 Charakteristickými rostlinnými společenstvy jsou macchie. Jedná se o:
 - a) řídké jehličnaté lesíky
 - b) pobřežní porosty vyžadující slané půdy
 - c) křoviny s nízkými stromy
- 4 Mediterán, zejména evropský, je doslova botanickým rájem. Mnoho rostlinných druhů je endemických, což znamená, že:
 - a) nerostou nikde jinde
 - b) mají omezenou dobu kvetení
 - c) rozmnožují se výhradně vegetativně
- 5 Středomořský skleník v Zoologické a botanické zahradě je součástí expozice:
 - a) světových unikátů
 - b) věnované mořím
 - c) Stopy člověka v přírodě

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu (nezapomeňte uvést poštovní adresu) nebo: ZOO a BZ m. Plzeň Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň a těšte se na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci soutěže z 3. čísla 13. ročníku časopisu IRIS:

Jakub Topinka, Švihov; Miroslav Pokorný, Plzeň; Dagmar Rubášová, Plzeň. Správné odpovědi na soutěžní otázky: prase divoké je všežravec; modřín opadavý; jedlové šišky se rozpadají na stromě; za protinožce označujeme obyvatele Austrálie; pět běžných lesních stromů – (např.) smrk, borovice, modřín, dub, bříza.

Všem výhercům blahopřejeme!

Návštěvnícký servis

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

otevřena denně duben – říjen od 8 do 19 hod.
(pokladny do 18 hod.)

listopad – březen od 9 do 17 hod.

Vstupné: dospělí 140 Kč, zlevněné 100 Kč.

Mimo sezónu 90 a 60 Kč.

Psi do ZOO a BZ přístup nemají!

AKVA-TERA Palackého tř. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 40 Kč, zlevněné 20 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

**Pro opakované návštěvy ZOO a BZ
i AKVA-TERA využijte výhodných permanentek!**

Zoologická a botanická zahrada města Plzně
Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň

tel.: 378 038 325, fax: 378 038 302

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz

facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

Pět zmijí přezimuje ve zvířecím centru

Kuriózní případ řešila záchránná stanice živočichů Českého svazu ochránců přírody (ČSOP) v Rokycanech. Na žádost majitele betonárky na okraji Rokycan prověřovala výskyt několika zmijí obecných v šachtě vodoměru, kde budily respekt u zaměstnanců betonárky a obavy u ženy, která chodila pravidelně odběr vody odečítat. Jak se ukázalo, zimovalo zde pět těchto jedovatých a u nás chráněných hadů. Byli odborně odchyceni a převezeni do zvířecího centra, kde stráví zbytek zimy a v předjaří budou vypuštěni na vhodných lokalitách.

Zmije obecná se zpravidla vyskytuje v lesnatých a vlhkých biotopech, kde vyhledává zarostlé okraje cest porostlé křovinami, lesní slunné paseky s pařezy a porosty borůvek. Má velmi proměnlivé zbarvení, od světle šedé až po téměř černé. Živí se především hraboši, žábymi či ještěrkami. Na svoji kořist obvykle číhá, případně se k ní opatrně plazí. Po jejím uštknutí čeká na působení jedu a následnou smrt kořisti. Tu zpravidla začíná polykat od hlavy, což může trvat i několik minut. Rozmnožuje se od dubna do května, přičemž samci spolu obvykle bojují o samice. Vztýčují přední část těla a vzájemně se přetlačují s cílem přitisknout soka k zemi. Samice rodí obvykle jednou za dva roky tři až dvacet mláďat. Nepřáteli zmije jsou ježci, tchoři, divoká prasata, sovy, dravci, volavky či čápi. Největší ztráty na populaci však způsobuje člověk jejím pronásledováním a ničením jejího přirozeného prostředí. (pm)

ZOOTRHY PLZNĚ V ROCE 2016

V Kulturním domě Peklo v Pobřežní ulici se konají:
23. 4., 21. 5., 11. 6., 30. 7., 17. 9., 8. 10., 5. 11., 10. 12.

Prodej, nákup a výměna terarijních živočichů, exotických rostlin, krmiv, chovatelských potřeb a literatury. Jejich předjímka od 6 do 9 hod.

Cena stolu 100 Kč. Rezervace: 777 578 676.

Jak získat časopis IRIS

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 60 Kč. Částku lze uhradit poštovní poukázkou, kde nezapomeňte uvést účel platby – PŘEDPLATNÉ IRIS, nebo bankovním převodem. V tomto případě je třeba sdělit jméno a adresu objednavatele. Na poštovní poukázce musí být vždy uvedena adresa: ZOO a BZ Pod Vinicemi 9, 301 16 Plzeň.

Časopis lze získat též v jeho distribučních místech:

V Plzni na adrese vydavatele, v Akva-tera na Palackého tř. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, na Krajském úřadu Plzeňského kraje, v Národním institutu pro další vzdělávání v Čermákové ul. 18 a ve Studijní a vědecké knihovně PK.

V Karlových Varech na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním institutu pro další vzdělávání v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli.

V Chebu v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat i ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji.

Do základních a mateřských škol v Plzeňském a Karlovarském kraji je IRIS distribuován prostřednictvím obcí s rozšířenou působností.

DINO PARK

ZOO PLZEŇ

Jaro je tu a s ním i nová **sezóna 2016**.

Brány do druhohor se v DinoParku Zoo Plzeň **otevrou již 1. dubna 2016!**

Nevíte kam na výlet? Přijďte poznávat a objevovat tajemný svět druhohor. Dinosaurů, dávni vládcí naší planety, na vás i letos čekají v plzeňském DinoParku.

Desítky statických i robotických modelů dinosaurů v životních velikostech, 3D Kino v ceně vstupenky, dětské atrakce, obchod se suvenýry DinoShop a mnoho dalšího, to vše najdete v překrásném lesoparku nad Zoo Plzeň.

Pro letošní sezónu DinoPark připravil množství nových dětských atrakcí, prolézaček, houpadel a dalších překvapení. To správně jaro začíná návštěvou DinoParku a Zoo Plzeň!

Zábava a poznání, to je DinoPark Zoo Plzeň.

**3D
KINO**
V CENĚ
VSTUPENKY

WWW.DINOPARK.CZ

